

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КАФЕДРА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

КРИМІНОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ, ЕМПІРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПРЕВЕНТИВНІ ПРАКТИКИ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

*Для здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії.
Спеціальність – 081 «Право»*

Видання друге, перероблене і доповнене

Одеса
Фенікс
2024

УДК 343.9 (073)
К 82

*Рекомендовано до друку Навчально-методичною радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 7 від 4 червня 2024 р.).*

Автори:

Теми 1–4, 6–11 (тези лекцій, методичні матеріали): **В. М. Дрьомін** – д-р юрид. наук, проф., член-кор. НАПрН України; **Л. І. Аркуша** – д-р юрид. наук, проф.; **Т. В. Мельничук** – канд. юрид. наук, доц.; **Н. О. Федчун** – канд. юрид. наук, доц.; **О. В. Дикий** – канд. юрид. наук, доц.; **І. В. Загородній** – канд. юрид. наук; **М. О. Д’ячкова** – канд. юрид. наук.

Тема 5 (тези лекцій, методичні матеріали) – **В. М. Дрьомін**.

Рецензенти:

Бабенко Андрій Миколайович – директор Інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор; **Стрельцов Євген Львович** – професор кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, доктор теології, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України

Дрьомін В. М.

К 85 **Кримінологічні теорії, емпіричні дослідження та превентивні практики** : навч.-метод. посіб. [Електронне видання] / В. М. Дрьомін, Л. І. Аркуша, Т. В. Мельничук, О. В. Дикий, Н. О. Федчун, І. В. Загородній, М. О. Д’ячкова ; НУ «ОЮА». – Одеса : Фенікс, 2024. – 104 с. – Режим доступу: <https://hdl.handle.net/11300/27899>
ISBN 978-617-8430-03-0

У навчально-методичному посібнику розглядаються окремі напрями розвитку кримінологічної науки з точки зору історичної ретроспективи та прогнозування її розвитку, акцентується увага на теоретико-методичних засадах кримінологічних досліджень, пропонуються для розгляду сучасні стратегії протидії злочинності та шляхи впровадження превентивних заходів у практику кримінальної юстиції. У посібнику наводяться тези лекцій, методичні вказівки, плани практичних занять, завдання для самостійної роботи, перелік спеціальної літератури та інтернет-ресурсів.

Розраховано для здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії Національного університету «Одеська юридична академія» за спеціальністю 081 «Право».

УДК 343.9 (073)

ISBN 978-617-8430-03-0

© В. М. Дрьомін, Л. І. Аркуша, Т. В. Мельничук,
О. В. Дикий, Н. О. Федчун, І. В. Загородній,
М. О. Д’ячкова, 2024

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	4
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	7
ТЕМАТИЧНИЙ ВИКЛАД ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ...	11
Тема 1. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КРИМІНОЛОГІЧНИХ ТЕОРІЙ, ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПРАКТИКИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ.	11
Тема 2. НЕОПОЗИТИВІСТСЬКІ КРИМІНОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ.	16
Тема 3. КОНСТРУКТИВІСТСЬКІ КРИМІНОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ.	20
Тема 4. ПОСТМОДЕРНІСТСЬКІ КРИМІНОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ	25
Тема 5. КОНЦЕПЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ КРИМІНОЛОГІЇ ТА КРИМІНОЛОГІЇ ВІЙНИ.	28
Тема 6. СУЧАСНІ ВІТЧИЗНЯНІ КРИМІНОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ	35
Тема 7. ПРАКТИЧНА КРИМІНОЛОГІЯ. ОСНОВИ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	42
Тема 8. СУЧАСНІ ПРЕВЕНТИВНІ ПРАКТИКИ.	46
Тема 9. ПУНІТИВНИЙ ВПЛИВ НА ЗЛОЧИННІСТЬ У КРАЇНАХ СВІТУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ	51
Тема 10. МЕТОДИКА ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ У КРИМІНОЛОГІЇ.	56
Тема 11. ПРЕЗЕНТАЦІЯ, АПРОБАЦІЯ ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.	60
ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ..	64
ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	83
ПИТАННЯ, ЗАДАЧІ, ЗАВДАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ.	87
РЕКОМЕНДОВАНИЙ ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ	93

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Навчальна дисципліна **«Кримінологічні теорії, емпіричні дослідження та превентивні практики»** призначена для здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії Національного університету «Одеська юридична академія» за спеціальністю 081 «Право».

Актуальність навчальної дисципліни. Необхідність вивчення нових тенденцій розвитку кримінології, поглиблення її практичної спрямованості обумовлена не тільки погіршенням криміногенної ситуації в світі, але й соціально-економічними та геополітичними змінами, зростанням кількості внутрішньодержавних та міжнародних збройних конфліктів, поширенням міжнародного тероризму, воєнних злочинів, кіберзлочинності, економічної та організованої злочинності. Кримінологія має відповідати сучасним викликам та пропонувати суспільству ефективні шляхи вирішення складних проблем у вивченні та протидії злочинності. Злочинність загрожує безпеці громадян, підриває основи демократії і соціальної справедливості у суспільстві, слугує знаряддям кримінального перерозподілу національного доходу, що призводить до руйнування інституційних основ держави та економіки. Подібна ситуація є притаманною для багатьох країн світу. В таких умовах використання потенціалу сучасних теорій причин злочинності та методик кримінологічних досліджень, аналіз нових напрямів у протидії злочинності з метою підвищення ефективності превентивної діяльності є вельми значущим.

Мета навчальної дисципліни.

Метою вивчення навчальної дисципліни **«Кримінологічні теорії, емпіричні дослідження та превентивні практики»** є формування уявлення про сучасні теоретико-методологічні тенденції кримінологічної науки та розвиток компетентності для продукування нових ідей, з урахуванням кримінальної ситуації в світі та релевантних потреб превентивної діяльності.

Внаслідок вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти буде здатним продемонструвати такі **результати навчання:**

- застосувати інформаційні технології для пошуку та обробки наукової інформації щодо тенденцій розвитку злочинності та сучасних кримінологічних теорій;
- інтерпретувати сучасні гуманітарні дискурси та основні положення сучасних кримінологічних теорій;
- розробляти та застосовувати наукову методологію дослідження актуальних кримінологічних проблем;
- виділяти особливості сучасних загальнотеоретичних концепцій у сфері протидії злочинності;
- продемонструвати інтегральне розуміння закономірностей та тенденцій розвитку кримінологічної науки та превентивної діяльності;
- пояснювати та інтерпретувати різні прояви правової ідеї та сучасних кримінологічних теорій;
- демонструвати глибинне розуміння доктрини прав людини, людиномірності та людиноцентризму, правової політики та способів реалізації правових приписів;
- розв'язувати наукові проблеми на основі досягнень сучасної кримінологічної політики;
- визначати організаційно-правові прогалини, проблеми превентивного впливу на злочинність та пропонувати шляхи їх вирішення;
- пояснювати фундаментальні аспекти правової реальності, взаємозв'язок, засади, завдання кримінального, кримінального процесуального та кримінально-виконавчого права і криміналістики;
- розкривати та застосовувати міждисциплінарні знання та творчі здібності до формування нових наукових ідей релевантних потребам превентивної діяльності;
- співвідносити європейську правову традицію з особливостями системи сучасного українського права;
- концептуалізувати відомості про вітчизняну правову традицію та поширювати ідеї оновлення правових основ функціонування системи кримінальної юстиції в Україні ;
- узагальнювати закономірності розвитку української юриспруденції з точки зору поєднання в ній теоретичних концепцій та юридичної практики;

- розробляти та демонструвати презентації результатів наукового дослідження сучасних кримінологічних теорій та превентивних практик;
- інтегрувати знання і вирішувати комплексні дослідницькі задачі, пов'язані з загальнотеоретичними та практичними аспектами кримінології, кримінального та кримінально-виконавчого права;
- удосконалити існуючі філософсько-правові, теоретичні та практичні концепти, конструкти та кримінологічні теорії;
- адаптувати наукові досягнення та навички наукового обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення кримінологічної та кримінально-правової політики з метою превентивного впливу на злочинність.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КРИМІНОЛОГІЧНИХ ТЕОРІЙ, ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПРАКТИКИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

1. Особливості сучасного стану злочинності та функції кримінології.
2. Актуальні питання взаємозв'язку кримінологічної діяльності у науковій та практичній сферах.
3. Епістемологічні, онтологічні та методологічні аспекти кримінологічних досліджень.
4. Кримінологічна таксономія. Критерії аналізу та оцінки кримінологічних теорій.
5. Кримінологічна доктрина та практика кримінальної юстиції: пошук релевантності.

Тема 2

НЕОПОЗИТИВІСТСЬКІ КРИМІНОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ

1. Загальний огляд неопозитивізму в кримінології.
2. Теорія соціального зв'язку Т. Хірші.
3. Теорія колективної ефективності Р. Семпсона.
4. Теорія ситуативних дій П. Вікстрьома.
5. Теорія життєвого курсу Дж. Лауба та Р. Семпсона.
6. Теорія рутинної активності Л. Коена та М. Фелсона.

Тема 3

КОНСТРУКТИВІСТСЬКІ КРИМІНОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ

1. Конструктивізм в кримінології: загальні риси.
2. Моральна паніка та стани заперечення (С. Коен). «Образ» злочинності.
3. «Зелена» кримінологія (кримінологія оточуючого середовища).
4. Культуральна кримінологія: Дж. Феррел, К. Хейворд, Дж. Янг.

Тема 4

ПОСТМОДЕРНІСТСЬКІ КРИМІНОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ

1. Загальна характеристика постмодерністських теорій. Критична кримінологія.
2. Лівий реалізм. Квадрат злочинності Дж. Янга.
3. Конститутивна кримінологія (С. Генрі та Д. Мілованович).
4. Миротворча кримінологія (Р. Куїнні, Х. Пепінські).

Тема 5

КОНЦЕПЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ КРИМІНОЛОГІЇ ТА КРИМІНОЛОГІЇ ВІЙНИ

1. Передумови формування міжнародної кримінології як самостійного наукового напрямку
2. Предмет, зміст та основні концепти міжнародної кримінології.
3. «Кримінологія війни» як наукова теорія та реакція на збройні конфлікти, воєнно-політичні та кримінальні загрози у світі
4. Кримінологічні аспекти взаємозв'язку збройних конфліктів та злочинності.
5. Полемологія як теоретична основа вивчення та запобігання злочинів війни.

Тема 6

СУЧАСНІ ВІТЧИЗНЯНІ КРИМІНОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ

1. Особливості генези вітчизняної кримінології.
2. Концепція сучасної кримінології А. П. Закалюка
3. Психологічні концепції в кримінології (А. Ф. Зелінський)
4. Соціальний натуралізм в кримінології (О. М. Костенко).
5. Інституціональна кримінологія (В. М. Дрьомін).
6. Політична кримінологія (Н. А. Зелінська)
7. Економічна кримінологія (А. М. Бойко, О. Г. Кальман, В. М. Попович та ін).
8. Віктимологія та віктимологічні дослідження (В. О. Туляков, О. М. Джужа та ін.)

Тема 7
ПРАКТИЧНА КРИМІНОЛОГІЯ.
ОСНОВИ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Практична кримінологічна діяльність: напрямки та сфери.
2. Об'єкти, принципи та завдання превентивної діяльності.
3. Аналітична діяльність.
4. Основи кримінологічного прогнозування та планування.
5. Основи кримінологічної експертизи.

Тема 8
СУЧАСНІ ПРЕВЕНТИВНІ ПРАКТИКИ

1. Парадигми та рівні протидії злочинності. Вплив глобалізаційно-локалізаційних процесів.
2. Огляд вірцевих превентивних практик.
3. Моделі організаційного забезпечення протидії злочинності. Взаємодія правоохоронних органів з громадськістю.
4. Особливості ситуативного попередження злочинів. Методика «hot spot». Урбанізм та попередження злочинів.
5. Особливості індивідуальної профілактичної діяльності.
6. Віктимологічні аспекти протидії.
7. Проблема легалізації зброї в Україні.

Тема 9
ПУНІТИВНИЙ ВПЛИВ НА ЗЛОЧИННІСТЬ У КРАЇНАХ
СВІТУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

1. Кримінальна юстиція та криза покарання. Кримінологічні та пенітенціарні аспекти кримінальної відповідальності.
2. Тенденції застосування покарань у країнах світу.
3. Стандарти прав людини у пенітенціарній практиці. Огляд рішень ЄСПЛ.
4. Постпенітенціарні альтернативи: ресоціалізація vs рецидив. Зворотний вплив застосування покарань на злочинність.

Тема 10
МЕТОДИКА ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ
У КРИМІНОЛОГІЇ

1. Основи проектування кримінологічного дослідження.
2. План та програма кримінологічного дослідження.
3. Джерела кримінологічної інформації.
4. Кількісний та якісний аналіз даних. Застосування новітніх технологій. Data mining.
5. Основні проблеми здійснення дослідження та шляхи їх вирішення.

Тема 11
ПРЕЗЕНТАЦІЯ, АПРОБАЦІЯ ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ
РЕЗУЛЬТАТІВ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Презентація результатів кримінологічного дослідження. Публікаційна етика.
2. Огляд спеціалізованих кримінологічних видань. Дорожня карта успішної публікації.
3. Кримінологічні співтовариства та спеціалізовані наукові форуми. Наукова апробація дослідження.
4. Імплементация результатів кримінологічного дослідження. Законодавчі ініціативи та акти впровадження.

ТЕМАТИЧНИЙ ВИКЛАД ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КРИМІНОЛОГІЧНИХ ТЕОРІЙ, ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПРАКТИКИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Мета вивчення

Отримати уявлення про структуру, особливості та призначення курсу; сформувані розуміння необхідності забезпечення діалектичної єдності та відповідності між результатами кримінологічного дослідження, сконструйованими на їх основі теоретичними положеннями та організаційно-правовим забезпеченням превентивної діяльності.

План лекції:

1. Особливості сучасного стану злочинності та функції кримінології.
2. Сучасні проблеми кримінології та кримінологічної діяльності.
3. Епістемологічні, онтологічні та методологічні аспекти кримінологічних досліджень.
4. Кримінологічна таксономія. Критерії аналізу та оцінки кримінологічних теорій.
5. Кримінологічна доктрина та практика кримінальної юстиції: пошук релевантності.

Основний зміст

Погіршення криміногенної ситуації в світі, негативна зміна кількісних і якісних характеристик злочинності, консолідація кримінального світу, поширення міжнародного тероризму, кіберзлочинності, економічної та організованої злочинності, зростання кількості міжнародних та внутрішньодержавних збройних конфліктів і,

як наслідок, воєнних злочинів, призводить до розширення сфери впливу злочинності на суспільство, розпаду або деформації базових державних та громадських інститутів. Кримінальна ситуація нерозривно пов'язана з соціально-економічними і геополітичними процесами, які відбуваються в світі і впливають на поведінку людей. Кримінологія має відповідати сучасним викликам та пропонувати суспільству ефективні шляхи вирішення складних проблем у вивченні та протидії злочинності.

Кримінологічна діяльність зосереджена на теоретичній та практичній складових, що реалізуються у наступних функціях кримінології: описова, пояснювальна, прогностична, перетворювальна, сигнальна. Лавиноподібні криміногенні процеси, криза кримінальної юстиції та водночас модернізаційні прагнення України значно розширюють потребу у якісній кримінологічній інформації, вимагають цілеспрямованого переосмислення прикладного потенціалу кримінологічної науки та посилення її службової ролі.

Основна проблема: забезпечення реверсивного діалогу науково-теоретичних розробок, підкріплених належними емпіричними дослідженнями, та практики протидії злочинності.

Кримінологічні дослідження повинні фокусуватися на виробленні оптимальних проактивних стратегій протидії процесам криміналізації суспільства та поданні належного обґрунтування для прийняття відповідних управлінських рішень. У свою чергу практична орієнтованість кримінологічних розробок та логіко-семантична якість текстів підвищуватиме попит на них з боку осіб, відповідальних за формування результативної кримінологічної політики, включаючи правотворчість, правореалізацію та превентивну практику.

Негативна тенденція перетворення кримінології на предмет лінгвістико-термінологічної полеміки вузькопрофільних спеціалістів, з одного боку, та предмет маніпулювання даними про злочинність публіцистами, з іншого, повинна і може бути нівельована завдяки формуванню відносно усталеного тезаурусу кримінології, підвищення та дотримання вимог до технології продукування кримінологічних даних.

Масив накопичених кримінологічних знань та необхідність їх наукового впорядкування диктує наступні *вимоги* до кримінологічного тезаурусу:

- інструменталізація (кримінологія не повинна бути наукою про дефініції, а кримінологічні знання – самоціллю та самоцінністю, кримінологічна таксономія є необхідним, але проміжним інструментом соціального управління та забезпечення кримінологічної безпеки);
- технологічність (означає використання досягнень новітніх технологій та наукового прогресу, наприклад, сучасних пакетів аналізу якісних даних NVivo, QDA Miner тощо, для отримання, обробки та інтерпретації інформації, і як результат концептуалізації інформаційних одиниць) та забезпечення користування системою (зручність інтерфейсу тощо));
- професіоналізація та адресність (передбачає розробку кримінологічного тезаурусу з урахуванням характеристик та суб'єктів спеціалізованого попиту на кримінологічну інформацію; розвиток (не)/автоматизованих методик верифікації валідності інформації);
- динамічність (тільки «живий» кримінологічний тезаурус є актуальним; іншими словами – концептуалізація кримінологічних термінів та визначення їх семантичного місця серед таксономічних категорій є перманентним процесом, що знаходиться у постійному русі відносно змін кримінальної реальності, фактів, їх контексту та потреб практики).

Проблема: забезпечення якості кримінологічних досліджень.

Масив кримінологічних надбань та наукових розробок потребує систематизації – **кримінологічної таксономії**.

Критерії аналізу та оцінки теорій:

- дослідження основних положень;
- визначення типу та рівня;
- аналіз онтологічних та епістемологічних аспектів;
- оцінка методології дослідження, використаних емпіричних даних;
- визначення наукової цінності;
- визначення універсальності (сфера «охоплення»);
- оцінка ефективності при впровадженні в практику;
- пошук пов'язаних теорій та оцінка їх взаємодії

Основні проблеми: забезпечення реверсивного діалогу науково-теоретичних розробок, підкріплених належними емпіричними дослі-

дженнями та практики протидії злочинності; зловживання правом; гібридність (подвійні стандарти кримінальної юстиції, ручне управління, «телефонне право»); інфляція законодавства; політизованість боротьби зі злочинністю; віджилантизм; маніпулювання свідомістю.

Література:

1. Бандурка О. М. Литвинов О. М. Наука кримінологія в контексті викликів епохи постмодерна. Вісник Кримінологічної асоціації України : зб. наук. праць. Харків: ХНУВС, 2019. № 2 (21), С. 79 – 91.
2. Бабенко А. М. Запобігання злочинності в регіонах України: концептуально – методологічний та праксеологічний вимір: монографія / А. М. Бабенко – Одеса: ОДУВС, 2014. – 416 с.
3. Батиргарєєва В., Бабенко А. Аналіз сучасної криміногенної ситуації в Україні як інформаційна модель для розробки стратегії зменшення можливостей вчинення злочинів // Архів кримінології та судових наук. 2020. № 1. С. 39 – 53.
4. Бесчастний В. М. Кримінологічне забезпечення протидії злочинності в Україні: монографія / ВМ Бесчастний. – Харків: 2017. – 360 с.
5. Василевич В. В. Кримінологічна політика України [Текст] : монографія / В. В. Василевич. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. – 434 с.
6. Головкін Б. М. Теперішнє і майбутнє кримінології. Проблеми законності. 2020. Вип. 149. С. 168–184.
7. Гумін О. Інтегративна функція кримінології у системі наук про людину. Національний університет «Львівська політехніка». 2014. С. 175-181.
8. Дрьомін В. М. Сучасні функції кримінології / Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2017. – № 29 (2). – С. 64-67
9. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 книгах. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2007.
10. Зелінський А. Ф. Перспективи подальшого розвитку кримінології. // Право України. – 2001.
11. Кримінологія : підручник / Б. М. Головкін, В. В. Голіна, О. В. Лисодєд та ін.; за заг. ред. Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2020. – 384 с.

12.Кримінологія: підручник / О. М. Джужа, В. В. Василевич, В. В. Черней, С. С. Чернявський та ін.; за заг. ред. В. В. Чернея, О. М. Джужі. Київ : ФОП Маслаков, 2020. 612 с.

13.Кулик О. Г. Злочинність в Україні: тенденції, закономірності, методи пізнання: Монографія / О. Г. Кулик. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 288 с.

14.Кулик О. Г. Злочинність в Україні на початку ХХІ століття: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 272 с.

15.Стрельцов Є. Л. Кримінологічна доктрина у кримінальному праві /Є. Л. Стрельцов // Правова доктрина України. -Х.:Право, 2013. т.Т. 5: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку.-С.484-495

16.Тимошенко В. І., Шакун В. І. Теоретичні основи кримінології: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 240 с.

17. Bottoms, A. 2008. The Relationship between Theory and Empirical Observations in Criminology. In R. D. King and E. Wincup, eds. Doing Research on Crime and Justice. Oxford: Oxford University Press: 75-106 (up to «The theory/data relationship).

18. Stromboli, P. O. 2008. In Search of Causes and Explanations of Crime. In R. D. King and E. Wincup, eds. Doing Research on Crime and Justice. Oxford: Oxford University Press: 117-137.

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання

1. Що є змістом епістемології кримінологічних досліджень?
2. Що є змістом онтології кримінологічних досліджень?
3. Що є змістом методології кримінологічних досліджень?
4. Як кримінологи трактують причинність та пояснення злочинності?
5. Якими є основні підходи до таксономії кримінологічних знань?
6. Які кримінологічні дані свідчить про кризу кримінальної юстиції?

Тема 2. НЕОПОЗИТИВІСТСЬКІ КРИМІНОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ

Мета вивчення

Отримати знання кримінологічних теорій, розуміння їх змісту, основних переваг та недоліків, аналізувати та оцінювати окремі теорії та відповідні їм емпіричні дослідження на основі запропонованих критеріїв; сформувані розуміння онтологічних та епістемологічних аспектів теорій, використаних методів дослідження; здобути навички пошуку та підбору відповідних конкретній теорії кейсів та впровадження у практику.

План лекції:

1. Загальний огляд неопозитивізму в кримінології.
2. Теорія соціального зв'язку Т. Хірші.
3. Теорія колективної ефективності Р. Семпсона.
4. Теорія ситуативних дій П. Вікстрьома.
5. Теорія життєвого курсу Дж. Лауба та Р. Семпсона.
6. Теорія рутинної активності Л. Коена та М. Фелсона.
7. Теорія делінквентного дрейфу Д. Матци.

Основний зміст

Слід зазначити, що філософія та її наукові напрями відіграли важливу роль у виникненні та розвитку кримінології як науки. Оцінка злочинності з філософських позицій відбувалася ще за давніх часів зародження філософії. Серед численних ідей важливе місце займають погляди на розвиток суспільства та поведінку людей засновників філософії позитивізму та пізніше – неопозитивізму. **Неопозитивізм**, як стверджують філософи В. Б. Окорочков і І. В. Павленко, спирався у вивченні науки, філософії й культури на принципи логіко-емпіричного осмислення мови науки (логічного позитивізму і емпіризму). Епістемологія, на думку авторів, в неопозитивізмі зводиться до операції фіксації почуттів за допомогою знаків мови. У такому контексті трансформуються уявлення у межах філософії

аналізу: від теорії аналізу, пов'язаної з обґрунтуванням досвіду, до теорії аналізу, орієнтованого на логічну несуперечність наукового знання. Неопозитивісти шукали принципи логічного та фактичного обґрунтування наукових тверджень. Одним із перших філософів, що спробував створити загальну теорію логіко-лінгвістичної філософії (неопозитивизм), був Л. Вітгенштайн. Він прагнув створити теорію наукового знання за тим самим принципом, що формує математику й логіку, та вважав, що все те, що ми знаємо про світ, є факти, а не речі. Неопозитивісти вважали, що тільки в аналітичних пропозиціях їх істинність визначається власним змістом, так як вони опираються на досліджені дані, експериментально і логічно виправдані й ведуть до побудови наук (В. Б. О कोरोков і І. В. Павленко).

Незважаючи на критику цієї концепції, філософія неопозитивізму важлива для кримінологів у тому аспекті, що надає додаткові аргументи для формування практичної орієнтованості та обґрунтованості кримінологічних досліджень. Позитивізм та неопозитивізм як система наукового світогляду на соціальну дійсність сформувала погляди кримінологів у контексті фактичного аналізу реальності. Комплексне системне вивчення дійсності у взаємозв'язку об'єктивних та суб'єктивних факторів як концептуальна ідея неопозитивістів стало основою багатьох кримінологічних теорій причин злочинності, що спираються на аналіз криміногенних з їхньої точки зору фактичних обставин та суб'єктивного впливу. У цьому контексті значно підвищилася практична цінність кримінологічних теорій.

Так, спираючись на досягнення Чиказької школи соціології, Семпсон стверджує, що рівень злочинності на рівні громад залежить від конкретних характеристик, і зокрема «колективної ефективності».

У 1969 році американський кримінолог Тревіс Хірші у праці «Причини делінквентності» висловив свої ідеї щодо причин делінквентності, які в кримінології існують і нині як теорія соціального зв'язку (Social Bond Theory – SBT).

Сутність теорії Social Bond Theory (SBT) полягає в тому, що «... людина вільна вчиняти делінквентні акти, оскільки її зв'язки з конформним порядком пошкоджені».

Ганс-Йоахім Шнайдер пише, що, відповідно концепції Хірші основними положеннями SBT є наступні:

- 1) виникнення протиправності та злочинності є результатом послаблення чи розриву зв'язків, існуючих у людини з суспільством або з його групою;
- 2) усі люди є потенційними правопорушниками, яких стримує від вчинення делінквентних дій страх перед можливістю втратити добрі стосунки з батьками, друзями, сусідами, колегами по роботі, рідними через вчинені ними карані діяння та неможливість налагодити добрі відносини в майбутньому;
- 3) зникнення соціальних зв'язків і реагування на претензії оточуючих підштовхує людину до девіантної та злочинної поведінки. Важливе, на нашу думку, також розуміння сутності соціального зв'язку в цій теорії. Так, соціальні зв'язки не зменшують рівень злочинної мотивації, а тільки зменшують імовірність того, що особа піддається цій мотивації.

Хірші виділяє чотири взаємопов'язаних елементи соціального зв'язку:

- 1) відданість (Attachment);
- 2) зобов'язання (Commitment);
- 3) участь (Involvement);
- 4) віра (Belief).

Пер-Олоф Вікстрьом і Кайл Трайбер вважають, що категорію «самоконтроль» більш доречно аналізувати як ситуаційне поняття, ніж як індивідуальну властивість. Тому, на їхню думку, індивідуальна спроможність застосування самоконтролю є результатом взаємодії між його/її можливостями діяти (персональна властивість) та його/її навколишнім середовищем. І, отже, стабільність і зміни в персональній здатності застосовувати самоконтроль залежать не тільки від стабільності та змін у його/її можливостях діяти (персональна особливість), але і від стабільності та змін у навколишньому середовищі, в якому він/вона діє. Крім того, переконані кримінологи, здатність застосовувати самоконтроль є важливим фактором виникнення події злочину у випадку, коли особа розглядає можливість вчинити чи не вчинити злочин. Саме ситуаційний підхід, який пропонується застосовувати при аналізі категорії самоконтроль, і ліг в основу теорії причин злочинності, розроблену Вікстрьомом, – **теорії ситуаційної дії**.

Література:

1. Неопозитивізм / В. Б. Окороков, І. В. Павленко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2021. – Режим доступу : <https://esu.com.ua/article-73615>
2. Лекція з навчального курсу „Кримінологія» на тему: «Зарубіжні концепції причин злочинності» // Режим доступу: https://arm.naiu.kiev.ua/books/criminology_20/info/media/presentation/8.pdf
3. Скулиш Є. Д., Нежурбіда С. І. Теорії контролю як «соціально процесні» теорії причин злочинності: аналіз вихідних положень // Часопис Київського університету права / 2014/1. – С. 274-278.
4. Сметаніна Н. В. Наукові підходи до теорії злочинності у сучасній українській кримінології : монографія / Н. В. Сметаніна ; за заг. ред. В. В. Голіни. – Харків : Право, 2016. – 192 с.
5. Тимчук О. Л. Філософські засади сучасної кримінології: методологічні аспекти. Вісник Південного регіонального центру Національної Академії правових наук України. 2016. № 7. С. 185–194.
6. Титаренко О. О. Зарубіжний досвід програмування паротидії злочинності: можливості для України: монографія. Київ: ФОП Маслаков, 2019. 192 с.
7. Fishbein D. Biobehavioral Perspectives in Criminology. Wadsworth, Thomson Learning, 2001.
8. Sampson, R. J. 2012. The Theory of Collective Efficacy. In Great American City: Chicago and the Enduring Neighbourhood Effect. Chicago: University of Chicago Press: 149-168 (until Stability and Change).
9. Stromboli, P. O., D. Oberwittler, K. Treiber and B. Hardie. 2012. Situational Action Theory and It's All about Interactions. In Breaking Rules: The Social and Situational Dynamics of Young People's Urban Crime. Oxford: Oxford University Press: 7-30 and 405-410.
10. Sampson, R. J. and Laub, J. H. 2005. A Life-Course View of the Development of Crime. Annals of the American Academy of Political and Social Science, Vol. 602, (Nov., 2005): 12-18 and 30-43.
11. Clarke, R. V. and M. Felson (Eds.) (1993). Routine Activity and Rational Choice. Advances in Criminological Theory, Vol 5. New Brunswick, NJ: Transaction Books.

12. Melnychuk T. V. Crime as a destructive adaptation under the decreasing social and economic mobility: Ukraine's experience / Melnychuk T. V. // Central and Eastern European Legal Studies 2/2015. – P. 359-386

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання

1. Які аргументи були покладені Р. Семпсоном в основу критики теорії соціальної дезорганізації?
2. Якою є наукова цінність теорії колективної ефективності? Чи були на її основі прийняті політичні рішення та впроваджені у практику?
3. Які чотири ключові положення становлять сутність теорії ситуативних дій?
4. Як П. Вікстрьом визначає особисту схильність до вчинення злочину та криміногенний вплив оточення?
5. Що таке моральний фільтр в у теорії ситуативних дій?
6. Які механізми утримання від злочинних дій аналізували у своїй теорії Р. Семпсон та Дж. Лауб?
7. Які практичні наслідки мала розробка теорії життєвого курсу?

Тема 3. КОНСТРУКТИВІСТСЬКІ КРИМІНОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ

Мета вивчення

Отримати знання кримінологічних теорій, розуміння їх змісту, основних переваг та недоліків, пов'язаних теорій та проведених емпіричних досліджень, прикладних аспектів теорій.

План лекції:

1. Конструктивізм в кримінології: загальні риси.
2. Моральна паніка та стани заперечення (С. Коен). «Образ» злочинності.

3. «Зелена» кримінологія (кримінологія оточуючого середовища).
4. Культуральна кримінологія: Дж. Феррел, К. Хейворд, Дж. Янг.

Основний зміст

З точки зору авторів **концепції конструктивізму злочин є штучно створеною конструкцією**. Ключовим положенням є твердження про те, що злочини породжуються кримінальним законом, який складають люди. Злочинність не існує в природі, це вигадка людей (М. Робінсон). Л. Хулсман вважає, що злочин не онтологічна реальність, а продукт кримінальної політики. У сучасній кримінології визнання злочинності соціальною конструкцією поділяється багатьма кримінологами. Стюарт Генрі та Драган Мілованович у роботі «Конститутивна кримінологія» (1996) розвивають її основні положення і наводять аргументи про те, що **злочин та соціальний контроль над ним є соціальні конструкції**.

Поняття «моральна паніка» в науковий обіг вводить англійський соціолог С. Коен на початку 1970-х у контексті дослідження молодіжних субкультур. Із того часу його активно використовують для позначення усіх видів антигромадської або кримінальної поведінки. І хоча концепція моральної паніки розвивається у західній соціології вже понад 40 років, вона й сьогодні має досить неоднозначне трактування та різні підходи до її аналізу серед науковців.

На думку С. Коена, моральна паніка пояснюється наступним чином: «Видається, що суспільства час від часу впадають у періоди моральної паніки. З'являються певні обставини, епізод, особа або група осіб, що їх починають окреслювати як загрозу суспільним цінностям та інтересам; мас-медіа представляють їхню природу стилізовано і стереотипно; редактори, єпископи, політики та інші сповнені здорового глузду люди виходять на моральні барикади; експерти виголошують свої діагнози та рішення; розроблюються або (частіше) застосовуються (вже відомі) способи зарадити (цій загрозі); відтак обставини зникають, узагалі чи з поля бачення, або ж гіршають і стають помітнішими. Часом предметом паніки стає щось зовсім нове, а часом – щось таке, що існувало вже давно, але раптом опинилося в центрі уваги. У деяких випадках паніка минає і забувається, залишаючись лише у фольклорі та колективній пам'яті; в

інших вона має поважні й тривалі наслідки та може спричинити зміни, скажімо, в правовій і соціальній політиці або навіть у суспільній самосвідомості». Таке розуміння критикувалося вченими за недостатню теоретичну обґрунтованість, за спрощене розуміння складних процесів медіа–репрезентацій та їх суспільного сприйняття.

С. Коен описав типовий механізм формування моральної паніки у медіа через:

- популяризацію проблеми;
- надання публічності;
- створення ефекту «інфекції», який сприяє поширенню чуток;
- сприяння програванню «девіантів».

Д. Гарланд (David Garland), продовжуючи лінію Фуко та досліджуючи роль влади у визначенні стратегії соціального контролю, пов'язує соціальні зміни останніх десятиліть, які сконцентровані у змінюваній культурі, нові виклики середнього класу (middle class), який зазнає страху перед злочинністю (fear of crime) з суперечливою політикою влади.

З одного боку, це **адаптивна стратегія** (adaptive strategy) с пріоритетами превенції і партнерства (різновидом є концепція community policing, в якій поліція представлена як сервісна служба, яка міститься на гроші платника податків і покликана надавати послуги населенню по його захисту від злочинів). З іншого боку, стратегія «суверенного» повновладного державного контролю (sovereign state strategy) і жорсткого, «експресивного» (expressive) покарання.

Культуральну кримінологію, поряд з роботами Гарланда, розвивають Дж. Янг (Jock Young), а також Дж. Феррел (J. Ferrel), К. Хейворд (К. Hayward) і ін. У найзагальнішому вигляді культуральна кримінологія є розгляд злочинності і контролю над нею в контексті культури, погляд на злочинність і агентів контролю як на культуральні продукти, створені конструкції (as creative constructs).

В цьому відношенні культуральна кримінологія є подальше поглиблене розвиток сучасних конструктивістських ідей «сотворення» соціальних феноменів (злочинності, проституції, корупції, тероризму, наркотизма і ін.).

Тенденціями сучасної культури, які тягнуть кримінологічно значущі наслідки, є **фрагментаризація суспільства** зі збільшенням числа субкультур, поглиблення соціально-економічної нерівності,

консюмерізація цінностей і моралі («суспільство споживання»), динамічність переміщення людей в просторі (відповідно – змішання культур), посилення репресивної свідомості (перш за все – середнього класу), репресивність влади.

Література:

1. Битюк І. Механізм формування моральної паніки в період суспільно-політичної кризи (На прикладі анексії АР Крим) / І. Битюк // Образ. – 2015. – Вип. 1. – С. 66-72.
2. Головкін Б. М. Теперішнє і майбутнє кримінології. Проблеми законності. 2020. Вип. 149. С. 168–184.
3. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 книгах. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2007.
4. Кримінологія : підручник / Б. М. Головкін, В. В. Голіна, О. В. Лисодєд та ін.; за заг. ред. Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2020. – 384 с.
5. Кримінологія: підручник / О. М. Джужа, В. В. Василевич, В. В. Черней, С. С. Чернявський та ін.; за заг. ред. В. В. Чернея, О. М. Джужі. Київ : ФОП Маслаков, 2020. 612 с.
6. Комісарчук Р. Конструктивізм в криміналістиці / Приватне та публічне право . 2019, № 3 – С. 116.
7. Сметаніна Н. В. Наукові підходи до теорії злочинності у сучасній українській кримінології : монографія / Н. В. Сметаніна ; за заг. ред. В. В. Голіни. – Харків : Право, 2016. – 192 с.
8. Титаренко О. О. Зарубіжний досвід програмування паротидії злочинності: можливості для України: монографія. Київ: ФОП Маслаков, 2019. 192 с.
9. Akers R. Criminological theories: Introduction and Evaluation. 2nd ed. Los Angeles: Roxbury publishing company, 1997. R 176-177 .
10. Berger P., Luckmann T. The Social Construc tion of Reality. N. Y., 1966.
11. Downes D., Rock P. Understanding Deviance. 3-rd ed. Oxford: University press, 1998. P.210-234
12. Carlen, P. 2009. Reviews: Cultural Criminology: An Invitation. By Jeff Ferrell, Keith Hayward and Jock Young and Criminal Identities and Consumer Culture: Crime, Exclusion and the New Culture of Narcissism.

By Steve Hall , Simon Winlow and Craig Ancrum. *British Journal of Criminology* 49: 574 -601.

13. Cohen S. 2001. *States of Denial: Knowing about Atrocities and Suffering*. Cambridge: Polity: 1-18 (Chapter 1: The Elementary Forms of Denials until Space and Place).

14. Cohen, S. [1972] 2002. *Folk Devils and Moral Panics: The Creation of the Mods and Rockers*. 3rd edition. London: Routledge: 9-19 (Chapter 1: Deviance and Moral Panics until The Case of the Mods and Rockers).

15. Hayward, K. and J. Young 2007. 'Cultural Criminology', in M. Maguire, RE, Morgan and R. Reiner eds., *The Oxford Handbook of Criminology*. Oxford: Oxford University Press: 102-122.

16. Нікі Ліза К оул, 'Соціологічне розуміння моральної паніки' (Socmedarch, October 2021) <<http://uk.socmedarch.org/moral-panic-3026420-2978>>

17. South, N. and A. Brisman, eds. 2013. *Routledge International Handbook of Green Criminology*. Abingdon: Routledge.

18. White, R. 2008. *Crimes Against Nature. Environmental Criminology and Ecological Justice*. Devon (UK): Willan Publishing. (Chapter 1)

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання

1. Як С. Коен визначає моральну паніку?
2. Яким чином С. Коен визначає стани заперечення?
3. Які три форми заперечення він називає?
4. Який взаємозв'язок існує між моральною панікою та станами заперечення?
5. Що є змістом культуральної кримінології згідно з К. Хейвордом та Дж. Янгом?
6. Що мають на увазі культуральні криміноги, говорячи про конструктивізм низхідний та висхідний?
7. Який підхід пропонує зелена кримінологія для оцінки злочинності?
8. Якими є основні аргументи критики конструктивістських теорій?

Тема 4. ПОСТМОДЕРНІСТСЬКІ КРИМІНОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ

Мета вивчення

Отримати знання кримінологічних теорій, розуміння їх змісту, основних переваг та недоліків, пов'язаних теорій та проведених емпіричних досліджень, прикладних аспектів теорій.

План лекції:

1. Загальна характеристика постмодерністських теорій. Критична кримінологія.
2. Лівий реалізм. Квадрат злочинності Дж. Янга.
3. Конститутивна кримінологія (С. Генрі та Д. Мілованович).
4. Миротворча кримінологія (Р. Куїнні, Х. Пепінські).

Основний зміст

Загальні характерні риси **постмодерністських теорій** у кримінології:

- критичне ставлення до попередніх кримінологічних уявлень, в тому числі детермінізму (значний внесок у чому наукового напрямку критичної (радикальної) кримінології), загальний скептицизм до потенціалу наукового пізнання дійсності;
- відсутність явно домінуючих концептів, більш виражена еклектичність досліджень, але разом з тим використання синтезу наукових знань, що забезпечує міждисциплінарність;
- комплексність методології досліджень, активне запозичення методів сучасних природних наук (теорії хаосу, катастроф, біономіка, синергетика, квантова механіка), оновлення методології, формування гібридної техніки;
- пошук мірила норми та девіації; релятивізм та конвенційність у визначенні злочинності; але поряд з цим прагнення об'єктивізації оцінки деструктивності вчинків (зокрема, за рахунок визначення злочинних наслідків та виміру шкоди);

- компаративізм: на відміну від модерну із «заходо- або східноцентричними» пріоритетами кримінологічних досліджень, більш широке звернення до порівняльних досліджень злочинності різних суспільних формацій та географічних територій, очевидно зумовлене глобалізаційними віяннями;
- критика традиційних засобів та інститутів соціального контролю, визнання неспроможності систем кримінальної юстиції у досягненні декларованих превентивних цілей;
- прагматичність (орієнтованість на вирішення реальних практичних проблем).

Певною віхою виникнення **«радикальної» (критичної) кримінології** служить книга трьох англійських авторів – **Я. Тейлора, П. Уолтона і Дж. Янга** – **«Нова кримінологія»** (1973). У ній узагальнюються критичні теорії, чітко проглядається неомарксистського критика сучасного суспільства, при цьому не відкидається з порога «буржуазна» кримінологія. Злочин визначається як заподіяння соціального шкоди. Правопорушник сам розглядається як подвійна жертва – суспільства і кримінальної юстиції. Остання критикується як відображення існуючого панування.

Автори виходять з того, що важливим **криміногенним (взагалі «девіантогенним»)** фактором є нерівність можливостей, властива сучасному капіталістичному суспільству. Нерівність можливостей в свою чергу є результатом нерівності класового, статевого або етнічного значення. У цих умовах люди більш-менш свідомо роблять вибір, який може виявитися злочинним (девіантною) – «соціальна психологія злочинності». Але можливість вибору належить не тільки індивіду, а й суспільству (державі), яке може криміналізувати ту чи іншу поведінкову реакцію і затаврувати її актора (**«соціальна психологія громадської реакції»**).

Тейлор, Уолтон і Янг намагалися пояснювати злочинність і злочин на різних рівнях, вибудовуючи систему факторів, що детермінують. За словами Айнштадтера і Генрі, «замість погляду на деяких людей як» погані яблука «або як завдають іншим яблукам шкоду, критичні кримінологи бачать в суспільстві «поганий кошик», в якому все більше яблук буде псуватися ... Рішення – тільки в новому кошику».

Одним з різновидів постмодернізму є **конститутивна кримінологія**. Її суть полягає в тому, що злочинність і контроль над нею

не можуть бути відокремлені від загального структурного і культурного контексту, в якому вони продукуються. **Злочинність – інтегральна частина тотального продукту суспільства, частина культури.** Тому кримінологічний аналіз злочинності повинен здійснюватися в загальній соціальній картині, нарівні з іншими складовими суспільства. Злочин – соціально сконструйована категорія. «Право – це гральний будинок влади, злочин – їх мишоловка» (м S. Henry, D. Milovanovic). У сучасних індустріальних країнах зло групується навколо наступних відмінностей: економічних (клас, власність), політичних (влада, корупція), морально-етичних, прав людини, соціального статусу (статус, престиж, нерівність), психологічного стану (безпека, благополучне існування), самореалізації / актуалізації, біологічної цілісності та ін.

Література:

1. Гумін О. Інтегративна функція кримінології у системі наук про людину. Національний університет «Львівська політехніка». 2014. С. 175-181.
2. Мельничук Т. В. Постмодерністська парадигма кримінології. Сучасна кримінологія: досягнення, проблеми, перспективи : Матеріали міжнар. наук. конф., 9 груд. 2016 р. Харків : Право, 2016. С. 172–173.
3. Henry, S., and Milovanovic, D. (2001) ‘Constitutive Definition of Crime: Power as Harm’ in Henry, S., and Lanier, M. M. (eds) What is Crime? Controversies over the Nature of Crime and What to Do about It, Lanham, MA: Rowman and Littlefield, pp. 165-178.
4. Milovanovic, D. (2002) Critical Criminology at the Edge: Postmodern Perspectives, Integration, and Applications, Westport: Praeger.
5. Milovanovic, D. (ed.) (1997a) Chaos, Criminology, and Social Justice: the New Orderly (Dis) Order, Westport: Praeger.
6. Pepinsky, Harold and Richard Quinney (eds.) (1991) Criminology as Peacemaking. Bloomington: Indiana University Press.
7. Young, Jock. (1997), «Left Realism: The Basics» in *Thinking Critically About Crime*. MacLean, B & Milovanovic, D. (eds.). Vancouver: Collective Press.

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання

1. Які основні постулати лежать в основі критичної кримінології?
2. Як С. Генрі та Д. Мілованович визначають злочинність?
3. Які елементи входять у «квадрат злочинності» Дж. Янга?
4. Чи пропонує постмодернізм у кримінології особливу методологію досліджень?
5. Чи мають висновки кримінологів постмодерну емпіричне підтвердження?

Тема 5. КОНЦЕПЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ КРИМІНОЛОГІЇ ТА КРИМІНОЛОГІЇ ВІЙНИ

Мета вивчення

Отримати знання щодо формування міжнародної кримінології та кримінології війни як окремих напрямів у кримінологічній теорії та практики, змісту концептуальних ідей і поглядів та їх вплив на практику міжнародного співробітництва з вивчення та запобігання міжнародним, транснаціональним, воєнним злочинам. З'ясувати зміст і роль полемології с точки зору кримінологічної методології.

План лекції:

1. Передумови формування міжнародної кримінології як самостійного наукового напрямку
2. Предмет, зміст та основні концепти міжнародної кримінології.
3. «Кримінологія війни» як наукова теорія та реакція на збройні конфлікти, воєнно-політичні та кримінальні загрози у світі
4. Кримінологічні аспекти взаємозв'язку збройних конфліктів та злочинності.
5. Полемологія як теоретична основа вивчення та запобігання злочинів війни.

Основний зміст

Історія формування **міжнародної кримінології** походить своїм корінням до перших міжнародних кримінологічних конгресів, на яких обговорювалися нові для того часу кримінологічні теорії. Дослідження Ч. Лоброзо та Е. Феррі викликали великий науковий інтерес і спонукали до скликання трьох Міжнародних конгресів: у Римі – 1885 р., у Парижі – 1889 р. й у Брюсселі – в 1892 р.. На цих конгресах основними стали питання «кримінальної антропології». У подальшому на інших міжнародних конгресах також вирішувались найбільш актуальні питання протидії злочинності.

Розвиток сучасної **міжнародної кримінології** обумовлений об'єктивними факторами геополітичного та кримінологічного характеру. Ескалація міждержавних відносин, активізація тероризму, міжнародної та транснаціональної організованої злочинності, – ці та інші чинники вимагають всебічного аналізу та ефективних заходів щодо протидії їм та стримування негативних наслідків. Міжнародна та транснаціональна злочинність представляють особливий інтерес для кримінологів, оскільки є продуктом взаємопов'язаних факторів, що виявляються як на національному, так і на міжнародному рівнях. Транснаціональна злочинність глобалізується, набуває властивостей, що відрізняє її від злочинності, характерної для тієї чи іншої держави. Як наслідок, міжнародне співробітництво держав з метою протидії злочинності на практичному та науковому рівнях призвело до формування не тільки міжнародного кримінального права, а й нового напрямку в кримінології, що дістала назву «**міжнародна кримінологія**».

Активними прихильниками такого підходу до вивчення міжнародної та транснаціональної злочинності в Україні були відомі українські вчені-міжнародники Антипенко В. Ф., Зелінська Н. А. Так, В. Ф. Антипенко писав, що кримінологічною наукою не в повній мірі охоплюється детермінація та причинність міжнародної злочинності, що негативно впливає на цілеспрямованість та ефективність міжнародно-правових норм. На прикладі вивчення міжнародного тероризму він довів, що ця світова проблема повинна вирішуватися в рамках міжнародного співробітництва та міжнародної кримінології. Н. А. Зелінська відзначала, що політичне значення багатьох питань, пов'язаних з міжнародною злочинністю, слугувало виправ-

данням виключення її з кола кримінологічних проблем. Подібна постановка питання заслуговує на пильну увагу кримінологів та його вирішення. Слід підкреслити, що термін **«міжнародна кримінологія»** широко використовується зарубіжними вченими, здійснюються дослідження у цьому напрямку, існують наукові журнали з цієї проблематики.

Предметом міжнародної кримінології поряд з міжнародними злочинами – геноцидом, злочинами проти людяності, воєнними злочинами, агресією як злочином проти світу, є також транснаціональні злочини – міжнародний тероризм, міжнародна корупція, міжнародні фінансові злочини, організована злочинність в її різних формах, кримінальний обіг наркотиків, злочини проти глобального природного середовища, а також злочини-зловживання політичної та економічно владою, насильницькі зникнення, сумарні страти, тортури.

В зарубіжній літературі розглядаються різні напрями розвитку міжнародної кримінології, але на перший план виходить основне завдання – обґрунтувати необхідність **глобалізації та інтернаціоналізації кримінології як науки, яка вивчає особливості детермінації міжнародних та організованих транснаціональних злочинів**. Другий важливий напрям – формування та обґрунтування практичних заходів **кримінологічної діяльності (протидії злочинності) на міжнародному рівні**. Удосконалюються форми співпраці між країнами у конфліктних ситуаціях (міграційні кризи, міжнародний тероризм, контрабанда, прикордонний контроль,). Міжнародна кримінологія є напрямом сучасної кримінології та обмежує свої задачі як особливим предметом вивчення, так і розробкою специфічних заходів реагування на неї.

Необхідно зазначити, що незважаючи на те, що міжнародні та транснаціональні злочини завжди були основною проблемою, зараз на перший план виходять глобальні виклики, такі як війна та воєнні злочини, політичне та економічне зловживання владою та озброєнням в окремих країнах, погрози світовому порядку. Це потребує розробки практичних та теоретичних основ формування такого напрямку міжнародної кримінології як **кримінології війни**. Розповсюдження в світі «злочинів війни» вимагає адекватного науково-практичного реагування. Тому «кримінологія війни» в сучасних умовах, враховуючи розв'язану війну РФ проти України, стано-

виться центральною темою як для українських кримінологів, так і міжнародної кримінології.

Предметом вивчення «кримінології війни» насамперед є **воєнні злочини**. Воєнний злочин — свідоме грубе порушення законів та звичаїв війни і є одним з міжнародно-правових злочинів (злочинів за загальним міжнародним правом) і традиційно вивчається міжнародним кримінальним правом. Але дослідження взаємозв'язку «війна-злочин» повинно бути міждисциплінарним. Міжнародна кримінологія дає широкий інструментарій для розуміння факторів злочинних війн та злочинів війни, а також розробляє різноманітні механізми для усунення чинників цих злочинів, розробки адекватних заходів протидії та покарання винних.

Завдання наукового напрямку **міжнародної кримінології** – «**кримінології війни**» – кримінологічна характеристика воєнних злочинів, вивчення причин та наслідків їх вчинення, кримінологічна характеристика осіб, які відповідно до судових процедур будуть визнані винними в їх скоєнні, розробка кримінологічних методів дослідження механізму прийняття злочинних рішень, розробка заходів міжнародного співробітництва з метою протидії «злочинам війни», захисту жертв війни та притягнення до відповідальності винних з метою запобігання цим злочинам.

Варто звернути увагу на монографію Ю. Орлова «Злочинність і протидія їй в умовах війни: кримінально-правовий та кримінологічний виміри» (2023 р.) Вона присвячена теоретичним і практичним питанням протидії злочинності кримінально-правовими та кримінологічними засобами в умовах війни. Автор досліджує засади та особливості реалізації кримінально-правової політики як системної реакції на кримінальні загрози збройної агресії, проблеми кваліфікації воєнних злочинів і пов'язаних з війною кримінальних правопорушень, в тому числі й тих, що мають ознаки злочинів проти людяності за міжнародним кримінальним правом, аналізує специфіку впливу воєнних та антивоєнних факторів на криміногенну обстановку, її тенденції, проблеми адаптивності системи протидії злочинності та шляхів їх вирішення.

Полемологія. Гуманітарно-правові проблеми, що виникають під час збройних міжнародних конфліктів, вирішуються у межах міжнародного гуманітарного права, а притягнення до відповідальності

осіб, винних у скоєні воєнних злочинів та збройної агресії проти іншої держави, залежить від ефективності системи міжнародної кримінальної юстиції. Але, як відомо, проблема війни не вичерпується політичними та юридичними/міжнародно-правовими оцінками. Спроба вивчення соціальної природи воєн на засадах онтології та ідеях позитивістського наукового мислення здійснена наукою, яка отримала назву **«полемологія» – наука про війну** (від грец. *polemos* – війна). Засновником сучасної полемології, як окремого наукового напрямку в соціології, вважається французький науковець, доктор соціології та права Гастон Бутуль (Gaston Bouthoull, 1896-1980), який у 1946 році видав книгу, вперше використавши термін «полемологія». За змістом та спрямованістю полемологія є соціологічною теорією. Слід звернути увагу на те, що сучасна полемологія заперечує можливість вивчення поточних збройних конфліктів у динаміці, оскільки це «суперечить методології історичного аналізу». У зв'язку з цим виникає питання щодо розширення предмету та методології полемології в сучасних умовах. Предмет полемології, на нашу думку, буде неповним, якщо з нього виключити фіксацію та інтерпретацію фактів, здійснену з кримінологічних та юридичних позицій **в умовах реального часу**. Кримінологічна оцінка поведінки учасників війни має стати предметом полемології як комплексної науки про війну. Розвиток цього напрямку сприятиме пізнанню соціальної природи воєн та розумінню виняткової ролі людського фактора у їх виникненні та припиненні.

Список літератури:

1. Антипенко В. Ф. Міжнародна кримінологія: досвід дослідження тероризму: монографія / В. Ф. Антипенко. – О. : Фенікс, 2011. – 321 с.
2. Антипенко В. Ф. Міжнародне кримінальне право і міжнародна кримінологія: проблема взаємозв'язку // Міжнародна кримінологія: стан і перспективи / Збірник матеріалів круглого столу. – Одеса: Фенікс, 2010. – Б-ка журналу «Юридичний вісник». – С. 66-75.
3. Денисов В. Н. Оновлення підходів в оцінках міжнародної конфліктності / В. Н. Денисов // Міжнародна кримінологія – проблемне поле міждисциплінарних досліджень. Матеріали II науко-

во-практичного семінару. Вип. 2 / За заг. ред. докт. юрид. наук, проф. В. Ф. Антипенка. – К., Сталь, 2011. – 236 с. – С. 89-92.

4. Дідківська Г. В. Співпраця України в міжнародній системі запобігання злочинності. Південноукраїнський правничий часопис. 2019. № 4. С. 98-101.

5. Дмитрієв А. І. До питання про передумови виділення міжнародної кримінології як окремого напрямку в кримінології // Міжнародна кримінологія – проблемне поле міждисциплінарних досліджень. Матеріали II науково-практичного семінару. Вип. 2 / За заг. ред. докт. юрид. наук, проф. В. Ф. Антипенка. – К., Сталь, 2011. – С. 93-98.

6. Дрьомін В. М. Глобалізація злочинності та міжнародна кримінологія: постановка проблеми/ *Міжнародна кримінологія: стан і перспективи* / Збірник матеріалів круглого столу. – Одеса: Фенікс, 2010. – Б-ка журналу «Юридичний вісник». – С. 66-75

7. Дремін В. Н. Глобализация и корпоративизация преступности как предмет международной криминологии / В. Н. Дремін // Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики: Матер. II міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 8 жовтня 2010 р.) У 2 т. – Т. 1. Одеса, 2010. – С. 95-98.

8. Дрьомін В. М. Кримінологія війни: методологічні засади. *Вивчення криміногенної ситуації в Україні та прогнозування її подальшої динаміки (вплив воєнних факторів)*: Збірник тез науково-практичного Круглого столу (м. Київ, 7 вересня 2022 року) / Державний науково-дослідний інститут МВС України, 2022. С. 16-19.

9. Дрьомін В. М. Полемологія і війна: кримінологічний ракурс / *Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів*: мат. міжнар. науково-практич. конф., м. Одеса, 26 квітня 2024 р. Одеса:: «Гельветика», 2024.

10. Зелинская Н. А. К вопросу о соотношении международного уголовного права и международной криминологии / Н. А. Зелинская // Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики: Матеріали II-ї міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 8 жовтня 2010 р.). У 2 т. Т. 1. – Одеса, 2010. – С. 112-114

11. Зелинская Н. А. Международная преступность как предмет криминологических исследований / Н. А. Зелинская // *Міжнародна кримінологія: стан і перспективи* / Збірник матеріалів круглого сто-

лу. – Одеса : Фенікс, 2010. – Б-ка журналу «Юридичний вісник». – С. 96-11.

12.Зелинская Н. А. Международные преступления и международная преступность / Н. А. Зелинская. – О. : «Юридична література», 2006. – 365 с.

13.Колісник В. Агресивна війна проти України та руйнація світового правопорядку: причини і головні засоби реагування на тлі історичних паралелей / Віктор Колісник // Вісник Конституційного суду України, № 3-4, 2022. С. 115-128.

19.Кулик О. Г. Злочинність в Україні: тенденції, закономірності, методи пізнання: Монографія / О. Г. Кулик. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 288 с.

20.Міжнародна кримінологія: стан і перспективи / Збірник матеріалів круглого столу. – Одеса: Фенікс, 2010. – Б-ка журналу «Юридичний вісник». – 324 с.

21. Міжнародна кримінологія – проблемне поле міждисциплінарних досліджень. Матеріали II науково-практичного семінару. Вип. 2 / За заг. ред. докт. юрид. наук, проф. В. Ф. Антипенка. – К., Сталь, 2011. – 236 с. – С. 89-92.

22.Нежурбіда С. І. Концептуальні питання системного підходу до досліджень у порівняльній кримінології / С. І. Нежурбіда // Міжнародна кримінологія – проблемне поле міждисциплінарних досліджень. Матеріали Другого науково-практичного семінару. Вип. 2 / За заг. ред. докт. юрид. наук, проф. В. Ф. Антипенка. – К., Сталь, 2011. – С. 178-182.

23.Теорія та практика міжнародного кримінального права : підручник / Н. А. Зелінська та ін. ; за ред. проф. Н. А. Зелінської. Одеса : Фенікс. – 2017. 582 с.

24.Deflem Mathieu. Bookreview: Lessons From International / Comparative Criminology / Criminal Justice / Mathieu Deflem // International Criminal Justice Review. – 2016 – № 16. – Р. 45-46.

25.Gaston Bouthoul . La Polémologie et la solution des conflits. Див.: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf00000012842_fre

26.War in Ukraine: conflict, strategy and the return of a fractured world / edited by Hal Brands // Published by: Johns Hopkins University Press, 2024 . Див.: <https://muse.jhu.edu/book/122782>

Тема 6. СУЧАСНІ ВІТЧИЗНЯНІ КРИМІНОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ

Мета вивчення

Отримати знання кримінологічних теорій, які розробляються вітчизняними вченими, розуміння їх змісту, основних переваг та недоліків, пов'язаних теорій та проведених емпіричних досліджень, прикладних аспектів теорій.

План лекції:

1. Особливості генези вітчизняної кримінології (І. М. Даньшин, А. П. Закалюк, В. І. Шакун, В. В. Голина, А. Ф. Зелінський та ін.).
2. Концепція сучасної кримінології А. П. Закалюка
3. Психологічні концепції в кримінології (А. Ф. Зелінський)
4. Соціальний натуралізм в кримінології (О. М. Костенко).
5. Інституціональна теорія криміналізації суспільства та інституціональна кримінологія (В. М. Дрьомін)
6. Політична кримінологія (Н. А. Зелінська)
7. Економічна кримінологія (А. М. Бойко, О. Г. Кальман, В. М. Попович та ін).
8. Віктимологія та віктимологічні дослідження (В. О. Туляков, О. М. Джужа та ін.)

Основний зміст

Для української кримінології характерна багатовекторність кримінологічних концепцій та наукових напрямів. Н. В. Сметаніна обґрунтувала наступні напрями вивчення злочинності у пострадянській період:

перший – **сумарно-статистичний** (або соціально-статистичний), що будується на радянській доктрині, тобто на уявленні про злочинність як про відносно масове, історично мінливе, соціальне явище, що представляє собою сукупність злочинів, вчинених на певній території і в певний проміжок часу (І. М. Даньшин, І. К. Туркевич, О. М. Литвак, О. Г. Кальман, О. Г. Фролова та інші);

другий напрямок, що отримав назву **новітній (або соціально-но-практичний чи соціально-активний (діяльнісний)**, представляє злочинність як **кримінальну активність** частини членів суспільства (теорія кримінальної активності) (А. П. Закалюк); як предметну діяльність і соціальну (кримінальну) практику (**інституціональна теорія криміналізації суспільства**) (В. М. Дрьомін); як прояв **криміногенного потенціалу суспільства** (В. В. Голіна), як масовий прояв **деструктивності** у поведінці людей (А. Ф. Зелінський); як форму **соціальної адаптації** (І. П. Рущенко).

Наведена класифікація слухна, але не може охопити весь комплекс проблем, яких торкаються українські кримінологи. Слід звернути увагу, що проблеми злочинності останніми роками стали тісно пов'язуватися з необхідністю комплексного вивчення осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. При цьому наголошується на взаємозв'язку соціально-психологічних, індивідуально-фізіологічних властивостей особистості злочинця з впливом соціуму. Прикладом може бути визначення особи злочинця, яке дав один із основоположників української кримінології професор І. М. Даньшин. Він стверджував, що особа злочинця – це сукупність істотних і стійких соціальних властивостей та ознак, соціально-зумовлених біопсихологічних особливостей індивіда, які, об'єктивно реалізуючись у конкретному вчиненому злочині, надають вчиненому діянню характер суспільної небезпечності, а винний у цьому особі – властивості суспільної небезпечності, у зв'язку з чим вона і притягається до відповідальності, передбаченої кримінальним законом (І. М. Даньшин, 2003 р.)

На нерозривний діалектичний зв'язок діяння і діяча вказував А. П. Закалюк, який стверджував, що є очевидна необхідність перенесення акценту в кримінологічному вивченні злочинності з діяння на особистість діяча і справедливо стверджував, що «людинознавчий» підхід у дослідженні злочинності повинен стати одним з основних.

А. Ф. Зелінський вважав штучною широко обговорювану проблему співвідношення біологічного і соціального в особистості злочинця. «Багаторічна дискусія про те, що в особі «важливіше» – соціальне чи біологічне, позбавлена, на мій погляд, підстав, – писав він. – Дихотомічні, взаємовиключні судження в цій суперечці недоречні,

тому що соціальне в особистості формується на основі спадковості. Власне діалектичний підхід до проблеми приводить до висновку, що соціальне взагалі – це особливим чином організоване біологічне, так само, як біологічна форма руху матерії – особливим чином організована її молекулярна будова і так далі, аж до механічного руху. Звичайно, кожен раз має місце якісний стрибок, але все ж таки він відбувається на попередньому матеріалі».

Професор О. М. Костенко розглядає проблеми злочинності та інших соціальних девіацій з позиції **«соціального натуралізму»**, акцентуючи увагу на **«законах соціальної природи»**. Вчений запропонував генераційно-регуляційну модель поведінки людини, засновану на «законі годинника». Відповідно до цієї моделі воля людини — це здатність генерувати поведінку, а свідомість людини — це здатність регулювати поведінку. Таким чином, згідно із законом годинника» воля віграє роль «пружини», а свідомість — роль «маятника» у механізмі людської поведінки. Проблема свободи волі у світлі соціального натуралізму вирішується так: свобода волі — це можливість людини генерувати (породжувати) свою поведінку, що регулюється свідомістю. Ця можливість може реалізуватися двома способами: 1) відповідно до законів фізичної, біологічної та соціальної природи; 2) всупереч цим законам. Відповідно до цього свобода волі є двох видів (дуалізм свободи волі): 1) свобода волі, упорядкованої законами природи; 2) свобода волі, не упорядкованої законами природи, тобто свобода сваволі.

Виходячи з принципу соціального натуралізму, О. М. Костенко обґрунтував **«соціально-натуралістичну концепцію соціопатії людини»**. Будь-яке зло, що вчиняється людиною, він розглядає як прояв її соціопатії. Соціопатія, відповідно до соціально-натуралістичної концепції, — це стан неузгодженості волі і свідомості людини із законами соціальної природи. Неузгодженість волі із законами соціальної природи — це стан сваволі, а неузгодженість свідомості із зазначеними законами — це стан ілюзій. Воля і свідомість у такому стані утворюють «комплекс сваволі і ілюзій», ураження яким і породжує соціопатію людини. Злочинність, екстремізм, аморальність, обскурантизм і усі інші прояви зла — це прояви соціопатії людини. Соціопатизація людей — основа усіх загроз людству. Протидія їй — основа безпеки людства, стверджує О. М. Костенко.

У наукових працях В. І. Шакуна розроблені на концептуально-теоретичному, методологічному та емпірико-методичному рівнях нові напрями кримінологічної теорії злочинності, її детермінації та взаємозв'язку з такими **макросоціальними феноменами, як суспільство, влада, урбанізація, правова та правоохоронна системи**. Науково обґрунтовані оцінки діяльності вищих органів влади, правоохоронних, урядових, інших державних установ, суспільно-громадських утворень щодо розв'язання проблем протидії злочинності. Особливе місце у працях В. І. Шакуна займають проблеми виявлення причин та умов, які створюють економічну основу поширення злочинності, визначення меж впливу влади та кримінально-правової системи на злочинність. Виходячи з реалій сьогодення, стверджується, що результативним знаряддям запобігання злочинності досі залишається принцип невідворотності покарання.

В. М. Дрьомін розглядає злочинність як різновид поширеної **соціальної практики** яка набула кримінально-правової оцінки з боку судових та правоохоронних органів (**«кримінальна практика»**). Формально-статистична оцінка злочинності, як сукупності злочинів, не відбиває реальну дійсність. В основі сутнісної характеристики злочинності лежать соціальні умови виникнення та існування злочинності, які органічно пов'язані з особистісними якостями людини, її практичною діяльністю та громадською реакцією на неї. Злочинність не перебуває за межами соціальної діяльності, а є самою діяльністю, виявляючись в повсякденному житті людей. Злочинні діяння об'єднує така властивість, як деструктивність (А. Ф. Зелінський). Деструктивність злочинності виявляється перш за все в тому, що вона посягає на системно структуровані, соціально-впорядковані відносини, що є основою соціальних інститутів. Таким чином, у широкому соціальному контексті злочинність, наголошує В. М. Дрьомін, проявляє себе не тільки як протиправне явище, але і як **масова деструктивна соціальна практика**, що посягає на інституціоналізовані суспільні відносини і систему загальноприйнятих моральних та етичних стандартів людського співжиття. Всі види кримінальної активності людини можуть поєднуватися з правомірними формами поведінки. Людина опиняється в стані складного мотивованого вибору варіанту поведінки.

Злочинність, стверджує В. М. Дрьомін, реалізується в конкретній предметній діяльності. Предметність злочинності виявляється в

тому, що злочини здебільшого спрямовані на досягнення певної мети і реалізацію потреб індивідів. Злочинна діяльність глибоко імплементавана в соціальну тканину суспільства і справляє зворотний вплив на суспільство. Механізм зворотного впливу заснований на тому, що мільйони злочинців впливають на функціонування суспільства як активні учасники одночасно багатьох соціальних практик. Предметність злочинності обумовлює її самодетермінацію. Самодетермінація злочинності можлива тому, що кримінальні практики тісно пов'язані з іншими видами діяльності, у тому числі – соціально-корисними. Злочинна діяльність одних індивідів втягує у свою орбіту інших людей, які опиняються залежними від цієї діяльності. Люди ведуть злочинний спосіб життя, створюють злочинне середовище існування, яке самі не тільки конструюють, а й відтворюють за рахунок інших людей. У кримінологічному розумінні відтворення злочинності постає як соціальний процес, уособлюючи безперервно тривалі цикли обміну результатами предметної діяльності. В. М. Дрьомін акцентує увагу на тому, що в суспільстві існують два взаємопов'язаних процесу: **інституціоналізація окремих кримінальних практик і криміналізація соціальних інститутів**. Вивчення цих явищ можливо в рамках такого наукового напрямку як **інституціональна кримінологія та інституціональна профілактика злочинів**.

Віктимологічні напрями в кримінології багато років розвиває В. О. Туляков, О. М. Джужа та ін. На думку В. О. Тулякова, **віктимна поведінка** – це вид соціальної девіації. Вона є відхиленням від норм (правил) особистої та майнової безпеки. Відтак, це закономірний, характерний, часто біопсихосоціальний особистісний небезпечний стиль поведінки людини (групи, спільноти), який робить її помітною для оточуючих, у зв'язку з чим у конкретній життєвій ситуації підвищується її уразливість, доступність, привабливість, що впливає на мотивацію та рішення злочинця щодо вчинення злочинного посягання. Концептуальна ідея В. О. Тулякова про те, що діада **«злочинність – кримінальна віктимність»** являє собою самоорганізовану надсистему, у якій зазначені відкриті гомеостатичні системи, обмінюються одна з одною речовиною, інформацією та енергією на речовинному, енергетичному і інформативно-регулятивному рівнях», у рамках традиційних інститутів кримінології означає необхідність аналізу і стимулювання соціальноак-

тивної поведінки потенційних потерпілих від злочину, організації справедливого поводження з жертвами злочинів як способу зміни системних взаємозв'язків і організації більш ефективного контролю над злочинністю.

Література:

1. Бандурка О. М. Литвинов О. М. Наука кримінологія в контексті викликів епохи постмодерна. Вісник Кримінологічної асоціації України : зб. наук. праць. Харків: ХНУВС, 2019. № 2 (21), С. 79 – 91.
2. Василевич В. В. Кримінологічна політика України [Текст] : монографія / В. В. Василевич. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. – 434 с.
3. Головкін Б. М. Теперішнє і майбутнє кримінології. Проблеми законності. 2020. Вип. 149. С. 168–184.
4. Дремін В. Н. Преступность как социальная практика: институциональная теория криминализации общества / В. Н. Дремін. – Одесса : Юридическая литература, 2009. – 613 с.
5. Дрьомін В. М. Інституціональна концепція злочинності / Вісник асоціації кримінального права України, № 1, 2013
6. Дрьомін В. М. Сучасні функції кримінології / Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2017. – № 29 (2). – С. 64-67
7. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 книгах. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2007.
8. Зелинская Н. А. Политическая преступность в системе международной преступности / Одесса: Феникс. 2003. – 400 с.
9. Зелинский А. Ф. Осознаваемое и неосознаваемое в преступном поведении: монография. – Х.: Вища шк. Изд-во при Харьк. ун-те, 1986. – 167 с.
10. Зелинский А. Ф. Криминальная психология: науч.-практ. изд. – Киев: Юринком Интер, 1999. – 240 с.
11. Зелинский А. Ф. Кримінологія: учеб. пособие / Университет внутренних дел МВД Украины. – Х.: Рубикон, 2000. – 240 с.
12. Кримінологія : підручник / Б. М. Головкін, В. В. Голіна, О. В. Лисодєд та ін.; за заг. ред. Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2020. – 384 с.

13. Кримінологія: підручник / О. М. Джужа, В. В. Василевич, В. В. Черней, С. С. Чернявський та ін.; за заг. ред. В. В. Чернея, О. М. Джужі. Київ : ФОП Маслаков, 2020. 612 с.

14. Костенко А. Н. Криминальный произвол (социопсихология воли и сознания преступника). – Киев, 1990. – 146 с. (монографія).

15. Костенко О. М. Культура і закон — у протидії злу. – Київ: Атіка. – 2008. – 352 с.

16. Кулик О. Г. Злочинність в Україні на початку ХХІ століття: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 272 с.

17. Литвинов О. М., Гладкова Є. О. Кримінологічна футурологія: постановка проблеми. Вісник Кримінологічної асоціації України: зб. наук. праць. № 2 (23). 2020. С. 129–137.

18. Нежурбіда С. І. Етіологія злочину: теорії, аналіз, результат: монографія / Сергій Нежурбіда. – Чернівці: Друк Арт, 2013. – 432 с.

19. Сметаніна, Наталія Володимирівна. Теоретичне уявлення про злочинність в пострадянській кримінології [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Сметаніна Наталія Володимирівна ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків, 2014. – 20 с.

20. Тимошенко В. І., Шакур В. І. Теоретичні основи кримінології: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 240 с.

21. Туляков В. А. Виктимология: социальные и криминологические проблемы / В. А. Туляков. – Одесса : Юрид. лит-ра, 2000. – 336 с.

22. Туляков В. А. Тенденции развития современной криминологии и уголовно-правовая доктрина // Наукові праці Одеської національної юридичної академії. 2008 – С. 308-317.

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання

1. Які періоди виділяються у розвитку кримінології в Україні?
2. Які наукові кримінологічні школи склалися у сучасній Україні?
3. Що означає інституціональний підхід до вивчення злочинності?
4. Що є змістом «закону годинника» О. М. Костенка?
5. Якими є відмінності евентуальної та децидивної віктимності за В. О. Туляковим?

Тема 7.

ПРАКТИЧНА КРИМІНОЛОГІЯ.

ОСНОВИ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мета вивчення

Отримати знання та розуміння основних об'єктів, принципів, завдань превентивної діяльності та проблем її здійснення; навчитися застосовувати системний підхід у визначенні окремих профілюючих компетенцій кримінолога

План лекцій:

1. Практична кримінологічна діяльність: напрямки та сфери.
2. Об'єкти, принципи та завдання превентивної діяльності.
3. Аналітична діяльність.
4. Основи кримінологічного прогнозування та планування.
5. Основи кримінологічної експертизи.

Основний зміст

Стратегії протидії злочинності багато в чому спираються на домінуючу концепцію злочинності, стан злочинності і активність криміналітету, а також враховують фактори, що зумовлюють протиправну поведінку. Важливим слід визнати також дослідження факторів, що утримують від вчинення злочинів. Не останню роль відіграє політична воля, а також організаційно-правові та матеріальні можливості держави; її взаємодія з громадянським суспільством.

Свого часу ще Гегель вважав, що форми контролю над злочинністю (стратегії боротьби з нею) «навіть більшою мірою характеризують дане суспільство, ніж сама злочинність».

Основна мета протидії – це соціальна безпека – кримінологічна безпека.

Протидія злочинності – це діяльність щодо недопущення скоєння злочинів, усунення / локалізації факторів, що породжують злочинність; усунення / зменшення шкоди, заподіяної злочинами.

Держава взяла на себе обов'язок діяльності по контролю над злочинністю – виник інститут кари, застосування покарання як засіб залякування. З часів класичної школи кримінального права та ідеї Чезаре Беккарія про те, що краще попереджати злочини, ніж карати, суспільство все більше орієнтується на превентивні заходи. В рамках аболіціонізму стверджується, що покарання не є вдалим рішенням, потрібен громадський контроль плюс реабілітація. Відновлювальний підхід – повернення превентивної діяльності в приватну сферу. Важливі ідеї Нільса Крісті : «Конфлікти як власність». Схема англійського вченого Д. Блека (в модифікації Ф. МакКлінтока), в якій він перераховує п'ять форм **«соціального контролю» над злочинністю**:

- 1) каральний, метою якого є покарання злочинця;
- 2) «терапевтичний». Його мета – допомога правопорушників і, можливо, лікування;
- 3) освітній. Мета – підвищити рівень культури і соціальної адаптованості правопорушника;
- 4) компенсуючий, метою якого є відновлення порушених інтересів потерпілого (в грошах або в натурі);
- 5) примирливий. Мета – вирішення конфлікту з потерпілим.

Принципи впливу на злочинність – сукупність певних вимог до організації діяльності, які дозволяють виробити оптимальну стратегію зменшення суспільної небезпеки злочинності. До найважливіших принципів можуть бути віднесені

- 1) законність (легалістський концепція і концепція природного (природного права).
- 2) системність (комплексність)
- 3) ресурсне забезпечення та економічна доцільність,
- 4) гуманізм (пріоритет профілактичних заходів над репресивними),
- 5) участь усіх членів суспільства,
- 6) науково-практичної обґрунтованості (відповідати кримінальної ситуації, проведення кримінологічної експертизи).

В Практичному посібнику з проведення оцінки управління безпекою у міському середовищі (Управління ООН з наркотиків та злочинності) надана характеристика сучасних тенденцій та напрямів протидії злочинності.

Вказується, що злочинність загрожує безпеці, життю людей та розвитку суспільства. Наприклад, корупція є однією з найважливіших системних перешкод на шляху створення життєстійких, сильних та ефективних інститутів, яким громадяни можуть довіряти та які вони можуть підтримувати. На рівні міст корупція призводить не тільки до відсутності ефективності, а часто призводять до думки, що здійснення програм попередження злочинності на місцевому рівні є недостатнім для комплексного вирішення цих проблем.

Необхідні узгоджені зусилля місцевих уповноважених органів, урядів, громадянського суспільства та міжнародних організацій для здійснення цілісних та комплексних стратегій, заснованих на фактологічно обґрунтованих підходах, які враховують культурну специфіку суспільства.

Література

1. Бандурка, Олександр Маркович. Стратегія і тактика протидії злочинності [Текст] : монографія / О. М. Бандурка, О. М. Литвинов ; Кримінол. асоц. України. – Х. : НікаНова, 2012. – 318 с. – Бібліогр.: с. 302-317.
2. Бабенко А. М. Кримінологічне прогнозування як основа для планування запобігання злочинності в регіонах // Право та державне управління 2014. № 3 (16). С. 60–63.
3. Василевич В. В. Теоретичні проблеми кримінологічного прогнозування // Право. 2012. № 5. С. 53–64.
4. Голіна В. В., Лукашевич С. Ю., Колодяжний М. Г. Державне програмування і регіональне планування заходів запобігання злочинності в Україні / за заг. ред. В. В. Голіни. Харків: Право, 2012. 304 с.
5. Голіна В. В. Кримінологічна політика як основа розробки теорії і практики запобігання злочинності в Україні. 2016. 192 с.
6. Голіна В. В. Запобігання злочинності: проблеми оптимізації соціальної активності. Вісник Академії правових наук України. 2006. № 3 (46). С. 206–214.
7. Джужа О. М. Запобігання злочинам: кримінологіко-вікітимологічна парадигма : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. 331 с.

8. Дзиконская С. Г. Криминологический профайлинг: понятие и виды // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук . 2015. № 4-4. С.93-95.

9. Дяченко Н. Прогнозування як функція державного управління / Н. Дяченко // Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком. за заг. ред. О. Б. Кіреєвої. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. С. 71–74.

10. Кальман О. Г., Козьяков І. М., Куц В. М., Лизогуб Б. В., Мірошніченко С. С. Проблеми протидії злочинності : підручник / за ред. проф. О. Г. Кальмана. Харків : Новасофт, 2010. 347 с.

11. Кулик О. Прогнозування злочинності в Україні: нормативно-правовий

Аспект . Наука і правоохорона, № 4. 2017. -

12. Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні (2013-2020): інфографіка. Київ: ВАІТЕ, 2021. 312 с.

13. Мельничук Т. В. Криминологічна безпека: сутність та концептуальне обґрунтування / Т. В. Мельничук // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – № 60. – С. 132-138

14. Орлов Ю. В. Політико-криминологічна теорія протидії злочинності : монографія. Харків : Діса плюс, 2016. 656 с.

15. Титаренко О. О. Державне програмування протидії злочинності в Україні: монографія. Харків: Промарт, 2019. 698 с.

16. Литвинов О. М., Гладкова Є. О. Криминологічна футурологія: постановка проблеми. Вісник Криминологічної асоціації України: зб. наук. праць. № 2 (23). 2020. С. 129–137.

17. Орлов Ю. В. Планування криминологічне. Вісник Асоціації кримінального права України. 2016. № 2 (7). С. 358–360.

18. Політика у сфері боротьби зі злочинністю України: теретичні та практичні проблеми: монографія / за заг. ред. проф. П. Л. Фріса та проф. В. Б. Харченка. Івано-Франківськ – Харків: Прикарпатський нац. ун-т імені Василя Стефаника, 2016. С. 162–178.

19. Підхід на основі управління безпекою з метою забезпечення безпеки, відкритості та життєстійкості міст та населених пунктів: *Практичний посібник з проведення оцінки управління безпекою у міському середовищі* / Управління ООН з наркотиків та злочинності (УНЗ ООН) / Посилання: https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/UrbanSafety/Safety_Governance_Assessment_Guide-RUS.pdf

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання

1. Що означає принцип законності превентивної діяльності з позицій концепції природного права та позитивного права? Які є ризики порушення цього принципу?
2. Як впливає на формування кримінологічної політики принцип ресурсного забезпечення та економічної доцільності превентивної діяльності?
3. Які методи використовуються при проведенні кримінологічної експертизи?

Тема 8. СУЧАСНІ ПРЕВЕНТИВНІ ПРАКТИКИ

Мета вивчення

Сформувати базу знань про парадигми та моделі превентивного впливу на злочинність, навчитись застосовувати компаративний метод при виявленні схожостей/відмінностей, а також розвинути аналітичне мислення у контексті оцінки результативності окремих превентивних заходів

План лекції:

1. Парадигми та рівні протидії злочинності. Вплив глобалізаційно-локалізаційних процесів.
2. Огляд візцевих превентивних практик.
3. Моделі організаційного забезпечення протидії злочинності. Взаємодія правоохоронних органів з громадськістю.
4. Особливості ситуативного попередження злочинів. Методика «hot spot». Урбанізм та попередження злочинів.
5. Особливості індивідуальної профілактичної діяльності.
6. Віктимологічні аспекти протидії. Проблема легалізації зброї в Україні.

Основний зміст

Елементи попереджувальної діяльності:

1) правова основа; 2) система суб'єктів; 3) система заходів.

Основними та нерозривними складовими протидії злочинності є:

1) **кримінологічний аспект попередження злочинів** на підставі усунення, ослаблення та нейтралізації криміногенних факторів;

2) **кримінально-правовий аспект боротьби зі злочинністю.**

Кримінологічне забезпечення протидії злочинності є *первинною діяльністю* щодо створення сприятливих умов для здійснення відповідними суб'єктами (державними, недержавними органами та установами, громадськими формуваннями і окремими громадянами) впливу на злочинність з метою зниження інтенсивності процесів криміногенної детермінації, нейтралізації дії її причин та умов для обмеження кількості злочинних проявів до певного рівня. Саме стан безпеки є кінцевим змістом та найвищою цінністю діяльності держави та суспільства у сфері їх протистояння злочинності. Всі інші види діяльності: профілактика, припинення, контроль тощо та цілі такої діяльності – є підпорядкованими, проміжними.

Безпека як основа функціонування та розвитку суспільства має два складники, які оцінюються об'єктивними і суб'єктивними критеріями безпеки. *Об'єктивний критерій* – це рівень реальної захищеності суспільства системою законодавчого регулювання, організаційними заходами, реалізацією цих заходів правоохоронними та іншими органами.

Суб'єктивний критерій – частина суспільної психології:

відчуття стану захищеності, громадський спокій, відчуття своєї безпеки та безпеки інших, недоторканності майна, впевненість у нормальній роботі державних і суспільних інститутів.

Традиційно *об'єктом запобіжного впливу* вважають суспільно-небезпечні прояви та їх детермінанти, а функціонально профілактичні заходи спрямовані на нейтралізацію криміногенної особистості або ситуації.

Система кримінологічного забезпечення протидії злочинності:

1) заходи нормативно-правового характеру;

2) організаційні заходи;

- 3) заходи інформаційного забезпечення;
- 4) науково-методичне забезпечення.

Елементи попереджувальної діяльності:

- 1) правова основа;
- 2) сукупність суб'єктів;
- 3) сукупність заходів.

Зарубіжний досвід: У США попередження злочинності здійснюється на двох рівнях: загальнодержавному (створювані урядом програми по боротьбі зі злочинністю, вирішення питань координації, фінансування) і регіональному (прийняття місцевих програм, попереджувальна діяльність, здійснювана поліцією і місцевим населенням).

Серед законів можна виділити наступні: Закон про боротьбу з організованою злочинністю і корупцією (передбачає систему заходів попередження здійснення злочинними угрупованнями таких злочинів, як вбивства, пограбування, хабарництво, організація азартних ігор), Закон про всеосяжну боротьбу зі злочинністю (передбачає заходи протидії наркоманії, комп'ютерної злочинності і т.д.), Закон про контроль над насильницькими злочинами неповнолітніх.

Також простежуються певні тенденції, спрямовані на посилення каральної практики. Наприклад, «Закон про три удари», згідно з яким, при здійсненні будь-якого нового злочину, раніше двічі засуджені до позбавлення волі отримують вирок до довічного тюремного ув'язнення. Слід згадати і концепцію «нульової толерантності» – досить суворий принцип діяльності поліції і системи кримінальної юстиції, який полягає в негайному реагуванні, припиненні і суворому покаранні навіть не найнебезпечніших правопорушень.

Найбільш значимі є наступні заходи і стратегії:

- а) теорія «розбитих вікон»
- б) залучення населення для охорони правопорядку
- в) взаємодія поліції зі ЗМІ

Японія. Система кримінальної юстиції спрямована на попередження злочинів. Її характерними рисами функціонування є:

- а) широке застосування виведення кримінальних справ за рамки кримінальної юстиції на всіх стадіях здійснення правосуддя (відстрочка кримінального переслідування, відстрочка виконання покарання);

б) широке застосування штрафів;

в) короткі терміни покарань у вигляді позбавлення волі – менше одного року.

У законодавчій сфері боротьби зі злочинністю значне місце належить турботі про потерпілого (закони про компенсацію потерпілим від злочинів, грошові виплати та допомоги родичам убитих і постраждалих від тяжких тілесних ушкоджень, заподіяних злочинцями).

Стимулюється діяльність в приватному секторі (приватні охоронні агенства) під патронажем держави (надання пільг, безпроцентні кредити).

Великобританія. Для вдосконалення кримінально-правової системи і підвищення ефективності її діяльності в боротьбі зі злочинністю в 2002 р була розпочата реформа поліції. У Національному плані діяльності поліції Англії і Уельсу на 2003-2006 рр пріоритетними напрямками виявили боротьбу з антигромадською поведінкою і заворушеннями (начальники поліцейських ділянок мають повноваження по вилученню приносять занепокоєння транспортних засоби, вживати заходів в погано керованих барах і клубах), скорочення рівня вуличної насильницької злочинності (в т.ч. пов'язаної з вживанням алкоголю), злочинності, пов'язаної зі зброєю і наркотиками, боротьба з організованою злочинністю, насильницькими, сексуальними злочинами, трирічні програми по скороченню грабежів і крадіжок. Іншими пріоритетними обов'язками поліції є контртерористична діяльність, захист дітей та інспектування дорожнього руху.

Акт про реформу поліції 2002 р надав повноваження начальникам поліцейських ділянок набирати спецгрупу розслідувань з числа кваліфікованих співробітників і забезпечувати їх відповідними повноваженнями для ефективної роботи в якості складової частини ділянки або, наприклад, провідної групи з розслідувань. Це може бути особливо ефективно для скорочення зростання шахрайства, обманів і інших фінансових злочинів.

Найбільш значущими є такі **заходи і стратегії:**

а) залучення населення до співпраці з поліцією

б) архітектурний напрям

Було встановлено, що в висотних житлових будинках реєструється в сім разів більше злочинів, ніж в малоповерхових будинках. Ви-

явилось, що архітектурний стиль великих міст в цілому нерідко ініціює злочину і полегшує їх вчинення. Ці фактори стали враховувати в практиці містобудування при виконанні наступних робіт: розширення обсягу будівництва малоповерхових котеджів, скорочення кількості тупиків, прохідних дворів, підвалів і підземних проходів, знесення будинків, що визначають «криміногенний ландшафт».

Так, в Лондоні жителям криміногенного кварталу Стоунбрідж міністерство житлового будівництва виділило по 1 тис. Фунтів стерлінгів для обладнання кожної квартири цього кварталу системою сигналізації та іншими засобами захисту (броньованими дверима з поліцейськими замками, віконними ґратами і т. П.).

в) стратегія по скороченню злочинності.

Література:

1. Бандурка, Олександр Маркович. Стратегія і тактика протидії злочинності [Текст] : монографія / О. М. Бандурка, О. М. Литвинов ; Кримінол. асоц. України. – Х. : НікаНова, 2012. – 318 с. – Бібліогр.: с. 302-317.
2. Біліченко В. Актуальні питання протидії злочинності: вітчизняний та зарубіжний досвід. / *Актуальні питання протидії злочинності в сучасних умовах: вітчизняний та зарубіжний досвід* : Матеріали міжнар. нау. практ. конф. : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. – 2017.
3. Литвинов О. М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні [Текст] : монографія / О. М. Литвинов ; Харківський національний ун-т внутрішніх справ. – Х. : [б.в.], 2008. – 446 с.
4. Орлов Ю. В. Політико-кримінологічна теорія протидії злочинності : монографія. Харків : Діса плюс, 2016. 656 с.
5. Стрельцов Є. Л. Організаційні та змістовно-методичні засади в міжнародній протидії транснаціональній злочинності/Є. Л. Стрельцов // *Актуальні проблеми кримінального права та кримінології, кримінально-виконавчого права*. -О.:Фенікс, 2011.-С.249-252
6. Тимчук О. Л. Окремі аспекти стратегії протидії злочинності в Україні та в США / О. Л. Тимчук. – Електрон. текстовые дан. – Режим доступа: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_5\(3\)__32](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_5(3)__32)
7. Шостко О. Ю. Протидія організованої злочинності в європейських країнах: монографія. Х.: Право, 2009.

8. Шостко Е. Ю. Предупреждение организованной преступности в США и Украине: сравнительно-правовой [Электронный ресурс]: Е. Ю. Шостко. – Электрон. текстовые дан. – Режим доступа: http://www.pravo.vuzlib.su/book_z814_page_28.html

9. Айтбаев К. Т. Применение зарубежного опыта предупреждения преступности в Республике Казахстан [Электронный ресурс]: К. Т. Айтбаев. – Электрон. текстовые дан. – Режим доступа: http://www.eurasialegal.info/index.php?option=com_content&view=article&id=1609:2012-11-20-04-05-20&catid=2:right-of-the-countries-cis&Itemid=42

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання

1. Що є змістом культурно-традиційної парадигми протидії злочинності?
2. Які недоліки вбачаються у застосуванні поліцейської (репресивної) парадигми?
3. Які відмінності спостерігаються у моделях політики «війна зі злочинністю» та «усунення шкоди від злочинів»?
4. Які спеціально-кримінологічні заходи вживаються для індивідуального попередження злочинів?
5. За якими критеріями визначається ефективність превентивної діяльності?

Тема 9. ПУНІТИВНИЙ ВПЛИВ НА ЗЛОЧИННІСТЬ У КРАЇНАХ СВІТУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Мета вивчення

Отримати розуміння основних проблем реалізації кари як на-
прямку протидії злочинності у аспектах пунітивного, пенітенціар-
ного та постпенітенціарного впливу.

План лекції:

1. Кримінальна юстиція та криза покарання. Кримінологічні та пенітенціарні аспекти кримінальної відповідальності.
2. Тенденції застосування покарань у країнах світу.
3. Стандарти прав людини у пенітенціарній практиці. Огляд рішень ЄСПЛ.
4. Постпенітенціарні альтернативи: ресоціалізація vs рецидив. Зворотний вплив застосування покарань на злочинність.

Основний зміст

З часів видання у 1874 році праці Ч. Беккарія «Про злочини і покарання» аксіоматичним визнається висловленим ним твердження про те, що злочини доцільніше попередити, ніж потім за них карати. Кримінологічна наука та практика протидії злочинності з найдавніших часів і до сьогодення випробовувала безліч засобів попереджувального впливу на делінквентну поведінку та її носіїв: від медикаментозних до обмежувальних. Одним із найбільш суперечливих, але водночас незмінних інструментів залишається кримінально-правовий вплив на злочинність.

Базуючись на законі «нормального розподілу» за кривою К. Ф. Гаусса, кримінологи відзначають відносно стійкий розподіл осіб за схильністю до кримінальної поведінки: 10% населення є кримінально активними – це особи, які вчиняють злочини незалежно від змін (покращення/погіршення) соціально-економічних умов; 25% – громадяни, які завжди утримуються від порушення норм кримінального закону; решта 65% належать до нестійких (ситуативних) та за певної життєвої ситуації здатні вчинити кримінально-карані дії, хоча криміногенної установки як такої не мають. Очевидною є умовність таких розрахунків. По-перше, з моменту вчинення першого правопорушення вірогідність вчинення нових стрімко зростає. По-друге, такий розподіл може бути застосований до усталених форм злочинної діяльності, але має невисоку наукову та прогностичну цінність щодо так званої спорадичної злочинності.

На рівні побутової свідомості вважається, що кримінальний закон розрахований лише на 10% кримінально активного населення. Тим не менш попри умовний статистичний розподіл безспірною з

точки зору кримінологічної матерії є профілактична доцільність та практична виправданість засобів кримінального права щодо усіх зазначених категорій: осіб, які вчиняють злочини, законослухняних громадян та ситуативних правопорушників. Не дивлячись на характерні для постмодерну розчарування у каральному правосудді та «кризу» покарання, сучасний арсенал засобів кримінального права та тенденції його розвитку дозволяють зробити характер та інтенсивність впливу кримінального закону щодо вказаних осіб максимально диференційованим. При чому функціональність кримінального закону не слід обмежувати його охоронними можливостями.

До прийняття Кримінального кодексу України (далі – КК) 2001 р. профілактична функція кримінального закону визначалась виключно на теоретичному рівні. Сьогодні це завдання політики у сфері боротьби зі злочинністю одержало нормативне закріплення у ст. 1 КК України, що прямо зафіксувала: «Кримінальний кодекс України має своїм завданням ... запобігання злочинам». Кримінологічне значення кримінального закону вбачається у його кінцевій меті недопущення вчинення злочинів, що покликано реалізуватися за допомогою проміжних цілей:

1) надання «офіційного статусу» протиправності суспільно-небезпечним діянням, інформування про вид і міру забороненої поведінки та відповідних санкцій (відповідно й міру правомірної поведінки). Сам факт встановлення кримінальної відповідальності за те чи інше діяння та усвідомлення ризику кари повинні позитивно впливати на громадян; будучи доведеними до загального відома населення країни шляхом офіційного опублікування закону, його норми впливають на свідомість і волю громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства, спонукають їх погоджувати свої дії з цими заборонами;

2) створення юридичної основи для застосування кримінально-правових заходів до учасників кримінального конфлікту. Принцип законності попереджувальної діяльності особливо при застосування репресивних заходів, пов'язаних із обмеженням прав та інтересів людини, передбачає юридичне закріплення та суворе дотримання компетентними органами при їх реалізації. Юридичне значення кримінального закону полягає також в тому, що він спонукає відповідні компетентні правоохоронні органи і громадські об'єд-

нання своєчасно виявляти злочини. Реалізація форм кримінальної відповідальності за конкретний злочин покликана запобігти новим злочинам як з боку засудженого, так і з боку інших осіб. Деякі норми мають подвійний запобіжний вплив (зокрема, ст. 304 КК України – «Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність»);

3) заохочення правомірної поведінки та різних стадіях механізму злочинної поведінки (наявність норм про добровільну відмову від доведення злочину до кінця (ст.ст. 17, 31 КК України), «пільгових» інститутів – загального звільнення від кримінальної відповідальності (ст.ст. 45-47 КК України) та спеціального (ст.ст. 212, 255, 258-3, 258-5, 263, 309 КК України та інші);

4) усунення віктимологічних станів (відновлення прав потерпілих, компенсація шкоди).

Література:

1. Ащенко О. М., Човган В. О. Українське пенітенціарне законодавство у світлі стандартів Комітетів проти катувань ООН та Ради Європи / О. М. Ащенко, В. О. Човган; передм. М. М. Гнатовського; за заг. ред. Є. Ю. Захарова. – Харків: Права людини, 2014.

2. Денисова Т. А. Кримінальне покарання та функції його призначення і виконання за законодавством України: Навч. посібник. – Запоріжжя: ГУ „ЗІДМУ», 2004. – 152 с.

3. Денисова Т. А. Покарання: кримінально-правовий, кримінологічний та кримінально-виконавчий аналіз / Т. А. Денисова; М-во освіти і науки України, Ін-т права ім. В. Сташиса, Клас. приватного ун-ту. – Запоріжжя: КПУ, 2007. – 287 с.

4. Дрёмин В. Н. Идеи социальной реабилитации в Минимальных стандартных правилах обращения с заключенными / Проблемы политики. -№ 9. – 2000. – С. 423-427.

5. Дрёмин В. Н. Права осужденных: стандарты и реальность // Юридический вестник. – 1998. – № 4 – С. 125-130.

6. Дрёмин В. Н. Правовая природа и применение международных стандартов обращения с заключенными // Актуальні проблеми держави та права. – 1999. – № 6. – С. 3-8.

7. Права людини в діяльності органів і установ виконання покарань: навч.-метод. посіб. для проведення занять в системі служ-

бової підготовки / І. В. Іваньков, І. С. Яковець, А. М. Григоренко, С. Ю. Буров; За заг. ред. А. Х. Степанюка. – Чернігів: Десна, 2012.– 279 с.

8. Ягунов Д. В. Пенітенціарна політика як складова соціального контролю. – Одеса: Фенікс, 2020. – 674 с

9. Ягунов Д. В. Європейські правила пробації : переклад, науково-практичний коментар та допоміжні матеріали / Д. В. Ягунов. – Одеса : Фенікс, 2013. – 236 с.

10. Ягунов Д. Пенітенціарна система України: історичний розвиток, сучасні проблеми та перспективи реформування. 4-те вид., перероб. та доп. Одеса: Фенікс, 2011.

11. Karstedt, S. 2013. Never Waste a Good Crisis! Fiscal Crises and Crime Policies in the US ... and Europe?. *European Society of Criminology Newsletter* (1): 5-10.

12. Tonry, M. 2007. Determinants of Penal Policies, in M. Tonry, ed., *Crime, Punishment, and Politics in Comparative Perspective*. Chicago: The University of Chicago Press: 13-42 (from II. Risks and Protective Factors onwards). Read pages 1-13 only once without studying them.

13. Lappi-Seppälä, T. 2011. Explaining Imprisonment in Europa. *European Journal of Criminology* 18(4): 303-328.

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання

1. Які фактори визначають каральну політику держави?.. Чи корелює пунітивність із динамікою злочинності?

2. Якими є елементи ресоціалізаційного та реабілітаційного впливу на засуджених?

3. В чому проявляється розвантажувальна функція кримінальної юстиції?

4. Чи дотримується українська пенітенціарна система міжнародних стандартів виконання покарань?

Тема 10. МЕТОДИКА ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ У КРИМІНОЛОГІЇ

Мета вивчення

Набути знань про методики планування та організації емпіричних досліджень у кримінології, розуміння основних проблем та перешкод, якими стикається дослідник, та усвідомити можливості їх подолання

План лекції:

1. Основи проектування кримінологічного дослідження.
2. План та програма кримінологічного дослідження.
3. Джерела кримінологічної інформації.
4. Кількісний та якісний аналіз даних. Застосування новітніх технологій. Data mining.
5. Основні проблеми здійснення дослідження та шляхи їх вирішення.

Основний зміст

Однією з умов здійснення кримінологічного дослідження є використання сукупності методів, за допомогою яких вивчаються конкретні проблеми злочинності.

У філософській літературі під методикою розуміється спосіб або засіб пізнання соціальної дійсності. Під *методикою у кримінології* розуміється сукупність технічних прийомів, способів збирання й аналізу інформації про злочинність, її причини та умови, особу злочинця, заходи боротьби зі злочинністю. Результатом кримінологічних досліджень повинні бути практичні висновки з певними рекомендаціями, пропозиціями щодо підвищення ефективності боротьби зі злочинністю, складання програм з попередження злочинності й удосконалення чинного законодавства з кримінологічних проблем. У цьому зв'язку окремі вчені в поняття методики включають також методи розробки певних висновків, пропозицій і рекомендацій.

Загальнонауковим методом, який використовують у багатьох науках, у тому числі й у кримінології, є *діалектичний метод пізнання* соціальної дійсності. Крім того, для дослідження проблем злочинності кримінологія використовує й окремі (частинні) наукові методи.

До загальнонаукових методів кримінологічного дослідження належать методи, які використовують також в інших, у тому числі й правових, науках: *логічного, історичного та порівняльного аналізу, системно-структурного аналізу, моделювання, статистичні, математичні та кібернетичні*.

До *окремих (частинних)* методів кримінологічного дослідження належать *метод суцільного або вибіркового дослідження, соціологічні методи*, які використовує кримінологія (спостереження, опитування у вигляді анкетування або інтерв'ювання, експеримент, методи експертної оцінки, контрольної групи і документальний), а також *психологічні* (соціометричний, тестування та ін.). Особливе значення у кримінології має *статистичний метод*.

Застосування тих чи інших методів у будь-якому кримінологічному дослідженні зумовлюється переважно предметом, метою і завданнями конкретного кримінологічного дослідження.

Разом з тим необхідно зважати на те, що в науці немає універсальних методів і кожному з них притаманні як переваги, так і недоліки. Тому надання переваги тільки якомусь одному методу й виключення використання інших може призвести до помилкових висновків.

Застосування сукупності методів зумовлює отримання вірогідної та повної інформації і відповідно сприяє отриманню обґрунтованих висновків, підвищенню ефективності й обґрунтованості рекомендацій та пропозицій.

Отже, з огляду на викладене доходимо висновку, що **методика кримінологічних досліджень** — це сукупність конкретних прийомів, способів, засобів збирання, обробки й аналізу інформації про злочинність, її причини та умови, особу злочинця, заходи боротьби зі злочинністю.

У кримінологічній літературі пропонуються різноманітні класифікації методів кримінологічних досліджень. А. Зелінський пропонує таку **класифікацію методів**:

- за обсягом;
- джерелами отримання інформації;
- способами обробки й аналізу кримінологічної інформації;
- дисциплінарною приналежністю.

Наукове дослідження у кримінології виконує чотири основні функції:

- описову;
- пояснювальну;
- прогностичну;
- регулятивну.

Описова функція передбачає повну і об'єктивну фіксацію характеристик об'єктів дослідження й існуючих між ними зв'язків та відносин.

Пояснювальна функція полягає в теоретичному аналізі причинно-наслідкових зв'язків, виявленні закономірностей виникнення, розвитку та функціонування досліджуваних явищ злочинності.

Прогностична функція — це наукове прогнозування розвитку явищ злочинності в майбутньому, визначення тенденцій і закономірностей цього розвитку.

Регулятивна функція полягає в розробці та реалізації рекомендацій і пропозицій щодо вдосконалення практики боротьби зі злочинністю на підставі конкретного емпіричного матеріалу, отриманого при здійсненні кримінологічного дослідження.

Загалом процедура кримінологічного дослідження зводиться до таких **етапів (стадій)**:

- *підготовчий* — визначення і вивчення проблеми, ознайомлення з літературними джерелами тематики, визначення наукової гіпотези і напряму дослідження;
- *розробка програми (проекту) дослідження*, що складається з *методологічного та процедурного розділів*. У першому визначають мету й завдання дослідження, об'єкт і предмети дослідження, уточнюють основні поняття, якими оперуватимуть, а також джерела інформації з проблеми, що вивчається. Другий розділ охоплює загальний план дослідження, опис конкретних методів (методики), які використовуватимуться для збирання інформації та її аналізу, можливих висновків, рекомендацій,

поетапний план і терміни дослідження, склад учасників, матеріально-технічне забезпечення;

- визначення емпіричних об'єктів дослідження;
- розробка методики конкретного дослідження;
- апробація методик (пілотаж) і їх доопрацювання;
- збирання первинної інформації;
- кількісна та логічна обробка отриманих даних;
- інтерпретація результатів, обґрунтування висновків, рекомендацій і пропозицій.

Література:

1. Білуха М. Т. Методологія наукових досліджень: Підручник. К.: АБУ, 2002. 480 с.
2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3-х кн. Кн. 3: Практична кримінологія. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. 320 с.
3. Кримінологія : підручник / А. М. Бабенко, О. Ю. Бусол, О. М. Костенко та ін. ; за заг. ред. Ю. В. Нікітіна, С. Ф. Денисова, Є. Л. Стрельцова. – 2-ге вид., перероб. та допов. Харків : Право, 2018. 416 с.
4. Курс кримінології. Частина Загальна та Особлива: Підручник: у 2 кн. / О. М.. Джу́жа, П. П. Михайленко, О. Г. Кулик та ін. – К: Юрінком Інтер, 2001. – 352 с.
5. Олішевський О. Методологія науки кримінології. Вісник Кримінологічної асоціації України, № 18. 2018. Посилання: <http://visnikkau.webnode.com.ua/news/metodologiya-nauki-kriminologiji/>
6. Оболенцев В. Ф. Перспективы использования системного метода в криминологических исследованиях // Проблемы законности. – 2013. – № 123. – С.198-206.
7. Олькова О. А. Установление криминологических закономерностей преступности в Украине с использованием корреляционного и регрессионного анализа // Актуальные проблемы экономики и права. 2013. – № 2 (26). – С.265-271.
8. Сметаніна Н. Інформаційна модель злочинності в пострадянській кримінології” (2013) 3-1 *Порівняльно-аналітичне право* № 3-2, 2013.

9. M. Feng and others. 'Big Data Analytics and Mining for Effective Visualization and Trends Forecasting of Crime Data' (2019) 7 IEEE Access106111.

10. Silverman, D. *Doing qualitative research: A practical handbook*. Los Angeles: 2013.

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання

1. Якою є стандартна структура проекту дослідження?
2. Які підходи або способи використовуються для аналізу попередніх досліджень (огляду літератури)?
3. В чому полягають переваги та недоліки кількісного та якісного аналізу емпіричних даних?
4. Які є способи формування вибірки із генеральної сукупності?
5. Як реалізується метод контрольної групи?

Тема 11.

ПРЕЗЕНТАЦІЯ, АПРОБАЦІЯ ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета вивчення

Сформувати розуміння інтерпретації кримінологічної інформації, опрацювання результатів емпіричного кримінологічного дослідження та його презентації в академічному середовищі та практичній площині.

План лекції:

1. Презентація результатів кримінологічного дослідження. Публікаційна етика.
2. Огляд спеціалізованих кримінологічних видань. Дорожня карта успішної публікації.

3. Кримінологічні співтовариства та спеціалізовані наукові форуми. Наукова апробація дослідження.

4. Імплементация результатів кримінологічного дослідження. Законодавчі ініціативи та акти впровадження.

Основний зміст

Результати кримінологічних досліджень мають бути належним чином апробовані, презентовані та імплементовані. У аспіранта має бути достатня кількість публікацій, виступів на конференціях і актів впровадження результатів дослідження в практику

Основним і наймасовішим видом друкованої інформації за результатами дослідження є наукова стаття. Композиція наукової статті ґрунтується на логічному розкритті наукової думки, мотивованому та дозованому розкритті фактів, поєднанні їх у певну систему. Для того щоб композиція стала справжнім засобом реалізації творчого наукового результату, автор повинен продумати її план у такій послідовності: заголовок, вступ, основна частина, висновок + вимоги до фахових публікацій.

Впровадження результатів підтверджується документально організацією, яка у своїй діяльності і застосувала ці результати, що в свою чергу принесло цієї організації економічний, соціальний, або інший ефект.

Ефективність впровадження результатів дослідження в практику визначається, розробленістю в дисертації теоретичних і методичних положень, які в роботі доведені до конкретних рекомендацій, які можуть бути представлені у вигляді методик, інструкцій, нормативів та інше. Це можуть бути як конкретні рекомендації щодо вдосконалення структури виробництва, нормативи витрат часу, інструкції по використанню програм і т.д.

Впровадженням результатів наукових досліджень є також їх використання в навчальному процесі шляхом включення в навчальні, навчально-методичні та методичні посібники та підручники. Тобто впровадження це передача результатів дослідження споживачеві наукової продукції в зручній для споживача формі, що забезпечує підвищення ефективності роботи споживача, оформлене відповідними документами.

Важлива роль в розповсюдженні кримінологічних знань належить кримінологічним установам. **Кримінологічна асоціація України** – це громадська організація, що об'єднує кримінологів та інших фахівців, чия професійна діяльність пов'язана з вивченням причин та умов злочинності, протидії та запобігання їй. Утворена за ініціативою вчених Університету внутрішніх справ та за підтримки МВС України (26 травня 1998 у м. Києві).

Основними завданнями Кримінологічної асоціації України є: сприяння дальшому розвитку вітчизняної кримінології, підвищенню теоретичного рівня і методологічної обґрунтованості кримінологічних досліджень та використанню досягнень науки у протидії та запобіганні злочинам; кримінологічне прогнозування стану злочинності, в т.ч. латентної; участь у розробці нормативних актів, спрямованих на підвищення державного і цивільного контролю над злочинністю, а також проведення кримінологічної експертизи законопроектів.

Кримінологічна асоціація України розвиває відносини із спорідненими зарубіжними громадськими організаціями, приділяє увагу вивченню світового досвіду контролю над злочинністю. Асоціація бере активну участь у проведенні науково-практичних конференцій та семінарів, підготовці наукових видань. Асоціація підтримує молодих учених, забезпечує висвітлення результатів їх наукових досліджень у відповідних публікаціях.

Практична діяльність щодо вивчення причин злочинності та розробки стратегій її запобігання здійснюється Науково-дослідним інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташи-са НАПрН України (<http://ivpz.org/ker-vnitstvo>).

Література:

1. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3-х кн. Кн. 3: Практична кримінологія. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. 320 с.
2. Кримінологія : підручник / А. М. Бабенко, О. Ю. Бусол, О. М. Костенко та ін. ; за заг. ред. Ю. В. Нікітіна, С. Ф. Денисова, Є. Л. Стрельцова. – 2-ге вид., перероб. та допов. Харків : Право, 2018. 416 с.

3. Курс кримінології. Частина Загальна та Особлива: Підручник: у 2 кн. / О. М. Джужа, П. П. Михайленко, О. Г. Кулик та ін. – К: Юрінком Інтер, 2001. – 352 с.

4. Олішевський О. Методологія науки кримінології. Вісник Кримінологічної асоціації України, № 18. 2018. Посилання:

<http://visnikkau.webnode.com.ua/news/metodologiya-nauki-kriminologii/>

5. Оболенцев В. Ф. Перспективы использования системного метода в криминологических исследованиях // Проблемы законности. – 2013. – № 123. – С.198-206.

6. Олькова О. А. Установление криминологических закономерностей преступности в Украине с использованием корреляционного и регрессионного анализа // Актуальные проблемы экономики и права. 2013. – № 2 (26). – С.265-271.

7. Межрегиональный научно-исследовательский институт Организации Объединенных Наций по вопросам преступности и правосудия (ЮНИКРИ) - <http://www.un.org/ru/ga/unicri/>

8. Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України – <http://ivpz.org/ker-vnitstvo>

9. Вісник кримінологічної асоціації України // <http://www.visnikkau.org/>

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання

1. Які основні вимоги ставляться до етики публікацій?
2. Якими є способи (види) апробації результатів наукових досліджень?
3. Які завдання визначені у діяльності Кримінологічної асоціації України?

ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ЗАНЯТТЯ 1

Форма заняття: семінар, дискусія

Тема:

**ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КРИМІНОЛОГІЧНИХ ТЕОРІЙ,
ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПРАКТИКИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ**

Мета самостійної роботи

Засвоєння додаткових знань, умінь, навичок; закріплення та систематизація набутих знань; виявлення прогалин у системі знань, формування здатності самостійного застосування та вирішення практичних завдань.

Зміст завдання для самостійної роботи

1. Академічна кримінологія.
2. Перетворювальна функція кримінології.
3. Критерії класифікації кримінологічних теорій.
4. Кримінологічна доктрина та кримінологічна політика в Україні.
5. Критика методології та доктрини сучасної кримінології. Ознаки кризи методології і доктрини сучасної української кримінології.

Література:

1. **Рекомендована література до теми лекції № 1.**
2. **Додаткова література:**

1. Нежурбіда, Сергій Ігорович. Кримінологічне вчення про причинність злочинності [Текст] : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Нежурбіда Сергій Ігорович ; Нац. акад. внутр. справ. – Київ, 2015. – 32 с.

2. Костенко О. М. Концепція модернізації кримінології у світлі соціального натуралізму (про основи «натуралістичної» кримінології) // Право України. – 2009. – № 7. – С. 31-39.
3. Стрельцов Є. Л. Реалізація кримінологічних ідей у кримінально-правових приписах // Вісник Асоціації кримінального права України, 2014, № 1(2) С. 228-241.
4. Cohen, S. 1988. Criminology. In *Against Criminology*. New Brunswick: Transaction: 3-7.
5. Garland, D. 2009. Disciplining Criminology? *Sistema Penal & Violência*. 1 (1): 114-123.
6. Garland, D. 2002. Of Crimes and Criminals: the Development of Criminology in Britain. In: M. Maguire, R. Morgan Rod and R. Reiner, eds. *The Oxford Handbook of Criminology*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press: 7-50.
7. Hagan, J. 2012. *Who Are the Criminals? The Politics of Crime Policy form the Age of Roosevelt to the Age of Reagan*. Princeton: Princeton University Press.
8. Hayward, K., S. Maruna, and J. Mooney, eds. 2010. *Fifty Key Thinkers in Criminology*. Londond: Routledge.
9. Lilly, J. R., F. T. Cullen and R. A. Ball. 2011. *Criminological Theory: Context and Consequences*. New York: Sage: 1-15 (Chapter 1: The Context and Consequences of Theory).
10. Savelsberg, J. and Sampson, R. J.. 2002. Mutual Engagement: Sociology and Criminology? *Crime, Law and Social Change*, 37 (2).

Результати навчання

Після виконання завдання для самостійної роботи здобувач вищої освіти буде (спроможний):

- розуміти, відтворювати та інтерпретувати основні проблеми побудови кримінологічних теорій, проведення емпіричних досліджень та перспективи їх імплементації у практичну діяльність;
- класифікувати кримінологічні теорії;
- критично аналізувати стан кримінологічної політики.

ЗАНЯТТЯ 2

Форма заняття: семінар, дискусія

Тема:

НЕОПОЗИТИВІСТСЬКІ КРИМІНОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ

Мета вивчення

Розвинути вміння системно-структурного критичного аналізу ключових положень теорій, сформувані розуміння онтологічних та епістемологічних аспектів теорій, використаних методів дослідження, здобути навички пошуку та підбору відповідних конкретній теорії кейсів (справ) та впроваджень у практику.

Зміст завдання для самостійної роботи:

1. Теорія колективної ефективності Р. Семпсона.
2. Теорія ситуативних дій П. Вікстрьома.
3. Теорія життєвого курсу Дж. Лауба та Р. Семпсона.
4. Теорія рутинної активності Л. Коена та М. Фелсона.
5. Теорія делінквентного дрейфу Д. Матци.

Література:

1. **Рекомендована література до теми лекції № 2.**
2. **Додаткова література :**
 1. Hagan, J. and W. Rymond-Richmond. 2013. How Sampson's *Great American City* Challenges Age of Reagan Criminology and Where a Critical Urban Sociology of Crime Might Lead. *City & Community* 12:1. doi: 10.1111/cico.12007: 21-24 (until first paragraph)
 2. Messner, S. F. 2014. Review of *Breaking Rules: The Social and Situational Dynamics of Young People's Urban Crime*, by Per-Olof Wikström, Dietrich Oberwittler, Kyle Treiber, and Beth Hardie. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press. *Security Journal*.

3. Hopkins R. Criminological theory criminological theory criminological theory / R. Hopkins, B. R. Hopkins, B. Roger, H. Burke. – 2009.
4. Sampson, R. J. and J. H. Laub. 2003. *Crime in the Making: Pathways and Turning Points through Life*. Cambridge: Harvard University Press.

Результати навчання

Після виконання завдання для самостійної роботи здобувач вищої освіти буде (спроможний):

- визначати місце окремих теорій у структурі кримінологічної таксономії;
- дискутувати з приводу їх наукової цінності;
- виявляти реалізовані та потенційні можливості імплементації теоретичних положень у практику протидії злочинності.

ЗАНЯТТЯ 3

Форма заняття: семінар, дискусія

Тема:

КОНСТРУКТИВІСТСЬКІ КРИМІНОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ

Мета вивчення

Розвинути вміння системно-структурного критичного аналізу ключових положень теорій, сформулювати розуміння онтологічних та епістемологічних аспектів теорій, використаних методів дослідження, здобути навички пошуку та підбору відповідних конкретній теорії кейсів (справ) та впроваджень у практику.

Зміст завдання для самостійної роботи:

1. Моральна паніка та стани заперечення (С. Коен). «Образ» злочинності.

2. «Зелена» кримінологія (кримінологія оточуючого середовища).
3. Культуральна кримінологія: Дж. Феррел, К. Хейворд, Дж. Янг.

Література:

1. **Рекомендована література до теми лекції № 3.**
2. **Додаткова література :**
 1. Beirne, P. and N. South, eds. 2007. *Issues in Green Criminology. Confronting Harms against Environments, Humanity and Other Animals*. Devon (UK): Willan Publishing. (Part I)
 2. Ben-Yehuda, N. and P. Carlen, eds. 2009. *Moral Panics—36 Years On. Special Issue of the British Journal of Criminology: An International Review of Crime and Society*.
 3. Hayward, K. 2012. Five Spaces of Cultural Criminology. *The British Journal of Criminology*, 52(3): 441-462.
 4. Hopkins R. Criminological theory / R. Hopkins, B. R. Hopkins, B. Roger, H. Burke. — 2009.

Результати навчання

Після заняття здобувач вищої освіти буде спроможний):

- аналізувати та оцінювати окремі теорії та релевантні емпіричні дослідження на основі запропонованих критеріїв;
- порівнювати положення окремих теорій між собою та з попередньо набутими базовими знаннями з кримінології;
- застосовувати положення теорій відповідно до дослідницьких питань та емпіричних проблем.

ЗАНЯТТЯ 4

Форма заняття: семінар, дискусія

Тема:
ПОСТМОДЕРНІСТСЬКІ КРИМІНОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ

Мета вивчення

Розвинути вміння системно-структурного критичного аналізу ключових положень теорій, сформувати розуміння онтологічних та епістемологічних аспектів теорій, використаних методів дослідження, здобути навички пошуку та підбору відповідних конкретній теорії кейсів (справ) та впроваджень у практику.

Зміст завдання для самостійної роботи:

1. Лівий реалізм. Квадрат злочинності Дж. Янга.
2. Конститутивна кримінологія С. Генрі та Д. Міловановича.
3. Миротворча кримінологія (Р. Куїнні, Х. Пепінські).
4. Критика постмодернізму у кримінології.

Література:

1. **Рекомендована література до теми лекції № 4.**
2. **Додаткова література :**
 1. Henry, S., and Milovanovic, D. (1996) *Constitutive Criminology: Beyond Postmodernism*, London, Sage.
 2. Hopkins R. *Criminological theory* / R. Hopkins, B. R. Hopkins, B. Roger, H. Burke. – 2009.
 3. Lea, John. (2002). *Crime and Modernity: Continuities in Left Realist Criminology*. London: Sage
 4. Milovanovic, D. (2002) *Critical Criminology at the Edge: Postmodern Perspectives, Integration, and Applications*, Westport: Praeger.
 5. Milovanovic, D. (ed.) (1997a) *Chaos, Criminology, and Social Justice: the New Orderly (Dis) Order*, Westport: Praeger.

6. Young, J. (2002), «Crime and Social Exclusion» In The Oxford Handbook of Criminology, 3rd ed. Maguire, M., Morgan, R. & Reiner, R. (eds.) Oxford: Oxford University Press/
7. Pepinsky, Harold and Richard Quinney (eds.) (1991) Criminology as Peacemaking. Bloomington: Indiana University Press.
8. Quinney, Richard (1991) «The Way of Peace: On Crime, Suffering, and Service.» Pp. 3-13 in Harold Pepinsky and Richard Quinney (eds.), Criminology as Peacemaking. Bloomington: Indiana University Press.

Результати навчання

Після виконання завдання для самостійної роботи здобувач вищої освіти буде (спроможний):

- визначати місце окремих теорій у структурі кримінологічної таксономії;
- дискутувати з приводу їх наукової цінності;
- виявляти потенційні можливості імплементації теоретичних положень у практику протидії злочинності;
- використовувати методи дослідження, здобути навички пошуку та підбору відповідних конкретній теорії кейсів (справ) та впроваджень у практику.

ЗАНЯТТЯ 5

***Форма заняття:** семінар, дискусія*

Тема:

КОНЦЕПЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ КРИМІНОЛОГІЇ ТА КРИМІНОЛОГІЇ ВІЙНИ.

Мета вивчення

Отримати знання щодо формування міжнародної кримінології та кримінології війни як окремих напрямів у кримінологічній теорії та практики, змісту концептуальних ідей і поглядів та їх вплив на

практику міжнародного співробітництва з вивчення та запобігання міжнародним, транснаціональним, воєнним злочинам.

Зміст завдання для самостійної роботи:

1. Визначити предмет, зміст та основні концепти міжнародної кримінології.
2. «Кримінологія війни» як наукова теорія та реакція на збройні конфлікти, воєнно-політичні та кримінальні загрози у світі
3. Кримінологічні аспекти взаємозв'язку збройних конфліктів та злочинності.
4. Полемологія як теоретична основа вивчення та запобігання злочинів війни.

Література:

1. Рекомендована література до теми лекції № 5.

2. Додаткова література:

1. Антипенко В. Ф. Міжнародне кримінальне право і міжнародна кримінологія: проблема взаємозв'язку // Міжнародна кримінологія: стан і перспективи / Збірник матеріалів круглого столу. – Одеса: Фенікс, 2010. – Б-ка журналу «Юридичний вісник». – С. 66-75.
2. Денисов В. Н. Оновлення підходів в оцінках міжнародної конфліктності / В. Н. Денисов // Міжнародна кримінологія – проблемне поле міждисциплінарних досліджень. Матеріали II науково-практичного семінару. Вип. 2 / За заг. ред. докт. юрид. наук, проф. В. Ф. Антипенка. – К., Сталь, 2011. – 236 с. – С. 89-92.
3. Дмитрієв А. І. До питання про передумови виділення міжнародної кримінології як окремого напрямку в кримінології // Міжнародна кримінологія – проблемне поле міждисциплінарних досліджень. Матеріали II науково-практичного семінару. Вип. 2 / За заг. ред. докт. юрид. наук, проф. В. Ф. Антипенка. – К., Сталь, 2011. – С. 93-98.
4. Дрьомін В. М. Глобалізація злочинності та міжнародна кримінологія: постановка проблеми/ *Міжнародна крими-*

- нологія: стан і перспективи / Збірник матеріалів круглого столу. – Одеса: Фенікс, 2010. – Б-ка журналу «Юридичний вісник». – С. 66-75.
5. Дрьомін В. М. Кримінологія війни: методологічні засади. Вивчення криміногенної ситуації в Україні та прогнозування її подальшої динаміки (вплив воєнних факторів): Збірник тез науково-практичного Круглого столу (м. Київ, 7 вересня 2022 року) / Державний науково-дослідний інститут МВС України, 2022. С. 16-19.
 6. Дрьомін В. М. Полемологія і війна: кримінологічний ракурс / *Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів*: мат. міжнар. науково-практич. конф., м. Одеса, 26 квітня 2024 р. Одеса: «Гельветика», 2024.
 7. Зелинская Н. А. Международная преступность как предмет криминологических исследований / Н. А. Зелинская // *Міжнародна кримінологія: стан і перспективи* / Збірник матеріалів круглого столу. – Одеса : Фенікс, 2010. – Б-ка журналу «Юридичний вісник». – С. 96-11.
 8. Зелинская Н. А. Международные преступления и международная преступность / Н. А. Зелинская. – О. : «Юридична література», 2006. – 365 с.
 9. Міжнародна кримінологія: стан і перспективи / Збірник матеріалів круглого столу. – Одеса: Фенікс, 2010. – Б-ка журналу «Юридичний вісник». – 324 с.
 10. Стрельцов Є. Л. Складні сучасні процеси інтеграції міжнародного, зарубіжного та національного законодавств/Є. Л. Стрельцов // Вісник Кримінологічної асоціації України. -Харків:ХНУВС, 2016,N 2016. № 1 (12).-С.42-53
 11. Deflem Mathieu. Bookreview: Lessons From International / Comparative Criminology / Criminal Justice / Mathieu Deflem // *International Criminal Justice Review*. – 2016 – № 16. – P. 45-46.
 12. Gaston Bouthoul . La Polémologie et la solution des conflits. Див.: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000012842_fre
 13. War in Ukraine: conflict, strategy and the return of a fractured world / edited by Hal Brands // Published by: Johns Hopkins University Press, 2024 . Див.: <https://muse.jhu.edu/book/122782>

Результати навчання

Після виконання завдання для самостійної роботи здобувач вищої освіти буде спроможний:

- визначити предмет, зміст та основні положення концепції міжнародної кримінології і кримінології війни;
- пояснювати концепцію полемології;
- дискутувати з приводу їх наукової цінності та практичного значення;
- виявляти потенційні можливості імплементації теоретичних положень у практику протидії злочинності;

ЗАНЯТТЯ 6

Форма заняття: семінар, дискусія, проміжний тест

Тема:

СУЧАСНІ ВІТЧИЗНЯНІ КРИМІНОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ

Мета вивчення

Розвинути вміння системно-структурного критичного аналізу ключових положень теорій, сформувані розуміння онтологічних та епістемологічних аспектів теорій, використаних методів дослідження, здобути навички пошуку та підбору відповідних конкретній теорії кейсів (справ) та впроваджень у практику.

Зміст завдання для самостійної роботи:

1. Особливості генези вітчизняної кримінології.
2. Наукові вітчизняні школи з кримінології.
3. Соціальний натуралізм в кримінології (О. М. Костенко)
4. Економічна кримінологія (В. М. Попович та ін).
5. Інституціональна теорія криміналізації суспільства (В. М. Дрьомін).
6. Віктимологічні погляди (О. М. Джужа, В. О. Туляков).

Література:

1. **Рекомендована література до теми лекції № 6.**
2. **Додаткова література :**
 1. Бандурка О. М. Литвинов О. М. Наука кримінологія в контексті викликів епохи постмодерна. Вісник Кримінологічної асоціації України : зб. наук. праць. Харків: ХНУВС, 2019. № 2 (21), С. 79 – 91.
 2. Василевич В. В. Кримінологічна політика України [Текст] : монографія / В. В. Василевич. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. – 434 с.
 3. Головкін Б. М. Теперішнє і майбутнє кримінології. Проблеми законності. 2020. Вип. 149. С. 168–184.
 4. Дремін В. Н. Преступность как социальная практика: институциональная теория криминализации общества / В. Н. Дремін. – Одесса : Юридическая литература, 2009. – 613 с.
 5. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 книгах. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2007.
 6. Зелинский А. Ф. Криминальная психология. Научно-практическое издание / А. Ф. Зелинский. – К. : Юринком Интер, 1999. – 240 с.
 7. Костенко А. Н. Криминальный произвол (социопсихология воли и сознания преступника). – Киев, 1990. – 146 с. (монографія).
 8. Кримінологія : підручник / Б. М. Головкін, В. В. Голіна, О. В. Лисодєд та ін.; за заг. ред. Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2020. – 384 с.
 9. Кримінологія: підручник / О. М. Джужа, В. В. Василевич, В. В. Черней, С. С. Чернявський та ін.; за заг. ред. В. В. Чернея, О. М. Джужі. Київ : ФОП Маслаков, 2020. 612 с.
 10. Кулик О. Г. Злочинність в Україні на початку XXI століття: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 272 с.
 11. Тимошенко В. І., Шакун В. І. Теоретичні основи кримінології: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 240 с.
 12. Туляков В. А. Виктимология: социальные и криминалогические проблемы / В. А. Туляков. – Одесса : Юрид. лит-ра, 2000. – 336 с.

13. Bottoms, A. 2008. The Relationship between Theory and Empirical Observations in Criminology. In R. D. King and E. Wincup, eds. Doing Research on Crime and Justice. Oxford: Oxford University Press: 75-106 (up to «The theory/data relationship).
14. Stromboli, P. O. 2008. In Search of Causes and Explanations of Crime. In R. D. King and E. Wincup, eds. Doing Research on Crime and Justice. Oxford: Oxford University Press: 117-137.

Результати навчання

Після виконання завдання для самостійної роботи здобувач вищої освіти буде спроможний:

- визначати місце окремих теорій у структурі кримінологічної таксономії.
- дискутувати з приводу їх наукової цінності та практичної спрямованості;
- виявляти потенційні можливості імплементації теоретичних положень у практику протидії злочинності.

ЗАНЯТТЯ 7

Форма заняття: *семінар, дискусія*

Тема:

ПРАКТИЧНА КРИМІНОЛОГІЯ. ОСНОВИ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мета вивчення

Закріпити знання та розуміння основних об'єктів, принципів, завдань превентивної діяльності та проблем її здійснення; навчитися застосовувати системний підхід у визначенні окремих профілюючих компетенцій кримінолога

Зміст завдання для самостійної роботи:

1. Об'єкти та принципи превентивної діяльності.
2. Штатний кримінолог: особливості професії, завдання та компетенція.
3. Моніторинг криміногенної ситуації.
4. Моделювання у кримінології. Кримінологічний профайлінг.
5. Кримінологічне прогнозування: завдання та види.
6. Кримінологічне планування: завдання та технології.
7. Кримінологічна експертиза: методика проведення.

Література:

1. **Рекомендована література до теми лекції № 7.**
2. **Додаткова література :**
 1. Бандурка, Олександр Маркович. Стратегія і тактика протидії злочинності [Текст] : монографія / О. М. Бандурка, О. М. Литвинов ; Кримінол. асоц. України. – Х. : НікаНова, 2012. – 318 с. – Бібліогр.: с. 302-317.
 2. Узлов Д. Ю., Струков В. М., Григорович О. Б., Петрусенко А. І., Доскаленко С. М. Застосування інтелектуальної системи кримінального аналізу в реальному часі (ricas) для аналітичного супроводу оперативно-розшукової діяльності і досудового розслідування // Право і безпека. 2015. № 2 (57) С .132-139.
 3. Аванесян В. В. Профессия криминолога в россии и в зарубежных странах: сравнительное исследование // http://www.mfua.ru/about-the-university/science-policy/bulletin-of-the-mfua/vestnik_mfua_2-2012.pdf#page=41
 4. Berlusconi G, Calderoni F, Parolini N, Verani M, Piccardi C (2016) Link Prediction in Criminal Networks: A Tool for Criminal Intelligence Analysis. PLoS ONE 11(4): e0154244. doi:10.1371/journal.pone.0154244

Результати навчання

Після заняття здобувач вищої освіти буде спроможний:

- визначати та інтерпретувати фахові компетентності кримінолога

- продемонструвати знання методики кримінологічного прогнозування
- скласти план протидії злочинності
- здійснювати кримінологічну експертизу нормативно-правових актів

ЗАНЯТТЯ 8

ОГЛЯД СУЧАСНИХ ПРЕВЕНТИВНИХ ПРАКТИК

Мета самостійної роботи

Засвоєння додаткових знань, умінь, навичок; закріплення та систематизація набутих знань; виявлення прогалин у системі знань, формування здатності самостійного застосування та вирішення практичних завдань.

Зміст завдання для самостійної роботи:

1. Здійснити порівняльний аналіз превентивних стратегій у країнах світу (країни на вибір).
2. Громадо-орієнтована превентивна діяльність правоохоронних органів.
3. Комерційна охоронна діяльність.
4. Критерії ефективності та результативності попередження злочинності.

Література:

1. **Рекомендована література до теми лекції № 8.**
2. **Додаткова література :**
 1. Мельничук Т. В. Криминальные тренды: глобализация vs локализация / Т. В. Мельничук // Материалы II Международной научно-практической конференции «Актуальные проблемы криминологического исследования региональной преступности» (21 октября 2014 года, Баку). – 2015. – С. 208-2015.

2. Тимчук О. Л. Окремі аспекти стратегії протидії злочинності в Україні та в США / О. Л. Тимчук. – Електрон. текстові дан. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_5\(3\)_32](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_5(3)_32)
3. Шостко Е. Ю. Предупреждение организованной преступности в США и Украине: сравнительно-правовой [Электронный ресурс]: Е. Ю. Шостко. – Електрон. текстові дан. – Режим доступу: http://www.pravo.vuzlib.su/book_z814_page_28.html

Результати навчання

Після виконання завдання для самостійної роботи здобувач вищої освіти буде (спроможний):

- здійснювати узагальнення та порівняльний аналіз сучасних превентивних практик;
- визначати організаційно-правові прогалини, проблеми превентивного впливу на злочинність та пропонувати шляхи їх вирішення.

ЗАНЯТТЯ 9

***Форма заняття:** семінар, дискусія*

Тема:

ПУНІТИВНИЙ ВПЛИВ НА ЗЛОЧИННІСТЬ У КРАЇНАХ СВИТУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Мета вивчення

Закріпити навички аналізу основних проблем реалізації кари як напрямку протидії злочинності у аспектах пунітивного, пенітенціарного та постпенітенціарного впливу.

Зміст завдання для самостійної роботи:

1. Кримінальна юстиція та криза покарання. Кримінологічні та пенітенціарні аспекти кримінальної відповідальності.

2. Тенденції застосування покарань у країнах світу.
3. Стандарти прав людини у пенітенціарній практиці. Огляд рішень ЄСПЛ.
4. Постпенітенціарні альтернативи: ресоціалізація vs рецидив. Зворотний вплив застосування покарань на злочинність.

Література:

1. **Рекомендована література до теми лекції № 9.**
2. **Додаткова література :**
 1. Ягунов Д. В. Практика Європейського суду з прав людини: прецеденти та коментарі з питань кримінального судочинства. – Одеса: Фенікс, 2010.– 253 с.
 2. Tonry, M. 2007. Determinants of Penal Policies, in M. Tonry, ed., *Crime, Punishment, and Politics in Comparative Perspective*. Chicago: The University of Chicago Press: 13-42 (from II. Risks and Protective Factors onwards). Read pages 1-13 only once without studying them.
 3. Tonry, M. 2009. Explanations of American Punishment Policies. *Punishment & Society* 11(3): 377-394.
 4. Karstedt, S. 2013. Never Waste a Good Crisis! Fiscal Crises and Crime Policies in the US ... and Europe?. *European Society of Criminology Newsletter* (1): 5-10.

Результати навчання

Після заняття здобувач вищої освіти буде спроможний:

- здійснювати узагальнення та порівняльний аналіз сучасних пунітивних практик
- визначати тенденції призонізації та застосування альтернативних покарань
- застосовувати компаративний метод досліджень
- дискутувати з приводу кримінологічних наслідків застосування покарання
- інтерпретувати ризики порушень прав людини у сфері кримінальної юстиції в контексті рішень ЄСПЛ

ЗАНЯТТЯ 10

Форма заняття: практикум, дискусія

Тема:

МЕТОДИКА ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ У КРИМІНОЛОГІЇ

Мета вивчення

Отримати навички планування та проведення прикладного кримінологічного дослідження

Зміст завдання для самостійної роботи:

1. Самостійно підготувати проєкт кримінологічного дослідження (до 8 сторінок) з обов'язковими реквізитами: 1) автор та тема, 2) вступ (контекст, наукова та практична доцільність, мета), 3) гіпотези/ключові питання, 4) огляд літератури, 5) обрані методологія та емпірична база, 6) план-графік дослідження, 7) можливі проблеми та перешкоди, 8) бібліографія (до 10 джерел).
2. Презентація індивідуальних проєктів дослідження

Література:

1. Рекомендована література до теми лекції № 10.

2. Додаткова література :

1. Білуха М. Т. Методологія наукових досліджень: Підручник. К.: АБУ, 2002. 480 с.
2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3-х кн. Кн. 3: Практична кримінологія. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. 320 с.
3. Дрьомін В. М. Інституціональна методологія дослідження механізму відтворення злочинності / В. М. Дрьомін // Правове життя сучасної України : Матер. міжнар. наук. конф. проф.-викл. складу (20-21 травня 2011 р., м. Одеса), 2011. – Т. 2. – С. 264-266.

4. Дрьомін В. М. Праксеологічний підхід до пізнання злочинності / В. М. Дрьомін // Шлях до кримінології : пам'яті Ана-толія Петровича Закалюка : зб. матер. 2010. – С. 104-126.
5. Hart, C. (1998). *Doing a literature review: Releasing the social science research imagination*. London: Sage.
6. Matheson, L, Jesson, J. & Lacey, F. (2011). *Doing your literature review: traditional and systematic techniques*. London: Sage.
7. Petticrew, M., & Roberts, H. (2006). *Systematic reviews in the social sciences: a practical guide*. New York: Wiley (online).

Результати навчання

Після заняття здобувач вищої освіти буде (спроможний):

- збирати, обробляти та інтерпретувати кримінологічну інформацію ;
- складати проект кримінологічного дослідження;
- визначати недоліки, потенційні проблеми та перешкоди методики дослідження, пропонувати шляхи вирішення;
- вміти презентувати та аргументувати проект.

ЗАВДАННЯ № 11

Тема:

ПРЕЗЕНТАЦІЯ, АПРОБАЦІЯ ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета самостійної роботи

Засвоєння додаткових знань, умінь, навичок; закріплення та систематизація набутих знань; виявлення прогалин у системі знань, формування здатності самостійного застосування та вирішення практичних завдань.

Зміст завдання самостійної роботи

1. Особливості інтерпретації кримінологічної інформації.
2. Засоби апробації та презентації кримінологічного дослідження.

3. Перелік наукових юридичних видань, що входять до наукометричних баз даних.
4. Визначте основні стилістичні особливості наукових текстів.

Література:

1. **Рекомендована література до теми лекції № 11.**
2. **Додаткові джерела :**
 1. Межрегиональный научно-исследовательский институт Организации Объединенных Наций по вопросам преступности и правосудия (ЮНИКРИ) – <http://www.un.org/ru/ga/unicri/>
 2. Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України /<http://ivpz.org/ker-vnitstvo>
 3. Вісник кримінологічної асоціації України /<https://vca.univd.edu.ua/index.php/vca>

Результати навчання

Після виконання завдання для самостійної роботи здобувач вищої освіти буде (спроможний):

- інтерпретувати кримінологічну інформацію;
- опрацьовувати результати емпіричного кримінологічного дослідження;
- знати особливості публікаційної та імплементаційної складових кримінологічного дослідження.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Предмет кримінологічної науки: система та межі.
2. Сучасний стан та етапи становлення вітчизняної кримінології.
3. Роль кримінології в організації юридичної освіти та у практиці протидії злочинності.
4. Структура кримінології.
5. Взаємозв'язок кримінології з іншими науками
6. Сучасний стан та проблеми кримінологічної діяльності.
7. Епістемологічні, онтологічні та методологічні аспекти кримінологічних досліджень.
8. Кримінологічна таксономія.
9. Кримінологічна доктрина та практика кримінальної юстиції: аналіз взаємозв'язків.
10. Девіантність, делінкветність та злочинність.
11. Злочинність як вид соціальної девіації.
12. Злочинність як система: синергетичний підхід.
13. Злочинність як соціальна практика (Дрьомін В. М.)
14. Фундаментальний (кримінально-правовий, доктринальний) підхід до визначення злочинності.
15. Релятивно-конвенціональний підхід до розуміння злочинності.
16. Інституціональна теорія криміналізації суспільства В. М. Дрьоміна
17. Сучасні теорії пояснення злочинності.
18. Сучасні теорії детермінації злочинності.
19. Сучасні теорії детермінації злочинності.
20. Сучасні теорії особистості злочинця.
21. Неопозитивізм в кримінології: загальна характеристика.
22. Теорія колективної ефективності Р. Семпсона.
23. Теорія ситуативних дій П. Вікстрьома.
24. Теорія життєвого курсу Дж. Лауба та Р. Семпсона.
25. Теорія рутинної активності Л. Коена та М. Фелсона.
26. Конструктивізм в кримінології: загальна характеристика.
27. «Моральна паніка» та стани заперечення: вчення С. Коена.

28. «Зелена» кримінологія (кримінологія оточуючого середовища).
29. Культуральна кримінологія: Дж. Феррел, К. Хейворд, Дж. Янг.
30. Загальна характеристика постмодерністських теорій.
31. Критична кримінологія.
32. Концепція «лівого реалізму»
33. «Квадрат злочинності» Дж. Янга.
34. Конститутивна кримінологія (С. Генрі та Д. Мілованович).
35. Миротворча кримінологія (Р. Куїнні, Х. Пепінскі).
36. Віктимологічні погляди В. О. Тулякова.
37. Соціальний натуралізм в кримінології (О. М. Костенко).
38. Міжнародна кримінологія (В. Ф. Антипенко, Н. А. Зелінська).
39. Кримінологія війни. Полемологія.
40. Економічна кримінологія (В. М. Попович та ін.).
41. Сучасні теорії запобігання злочинності.
42. Практична кримінологічна діяльність: напрямки та сфери.
43. Кримінологічний профайлінг.
44. Основи кримінологічного прогнозування.
45. Методи кримінологічного прогнозування.
46. Основи кримінологічного планування.
47. Основи кримінологічної експертизи.
48. Організація та проведення кримінологічної експертизи проектів нормативно-правових актів.
49. Правові основи превентивної діяльності.
50. Аналіз міжнародних документів щодо протидії злочинності.
51. Кримінологічна політика держави: поняття та зміст.
52. Кримінологічне планування: поняття, види, суб'єкти.
53. Об'єкти, принципи та завдання превентивної діяльності.
54. Парадигми та рівні протидії злочинності.
55. Превентивні практики у країнах світу: порівняльний аналіз.
56. Моделі організаційного забезпечення протидії злочинності.
57. Стратегічне забезпечення превентивної діяльності.
58. Взаємодія правоохоронних органів з громадськістю у протидії злочинності.
59. Роль та значення неспеціалізованих суб'єктів попередження злочинності.
60. Особливості ситуативного попередження злочинів.
61. Особливості індивідуальної профілактичної діяльності.

62. Віктимологічна профілактика злочинності.
63. Концепція «втручання у кризу».
64. Критерії ефективності та результативності попередження злочинності.
65. Кримінальна юстиція та криза покарання: сучасний стан.
66. Тенденції застосування покарань у країнах світу.43
67. Ризики порушення та механізми відновлення прав засуджених.
68. Стандарти прав людини у кримінальної юстиції та пенітенціарній практиці.
69. Постпенітенціарна ресоціалізація засуджених.
70. Кількісний та якісний аналіз даних в кримінологічних дослідженнях.
71. Джерела та методики збирання кримінологічної інформації.
72. Вимоги до кримінологічної інформації.
73. Офіційні та альтернативні джерела кримінологічної інформації.
74. Проблема достовірності кримінологічної інформації.
75. Кримінологічна інформація та засоби масової інформації.
76. Особливості інтерпретації кримінологічної інформації.
77. Основи проектування кримінологічного дослідження.
78. План та програма кримінологічного дослідження.
79. Методологія організації та проведення наукового кримінологічного дослідження.
80. Цілі та завдання наукового кримінологічного дослідження.
81. Характеристика та класифікація методів кримінологічних досліджень.
82. Суцільне та вибіркове наукове дослідження у кримінології.
83. Переваги та недоліки вибіркового дослідження.
84. Валідність та репрезентативність висновків дослідження.
85. Загальнонаукові методи пізнання у кримінології.
86. Методи та методики збирання, обробки, аналізу та узагальнення кримінологічної інформації.
87. Анкетування, опитування та інтерв'ювання в кримінології.
88. Метод експертної оцінки.
89. Вивчення кримінальних проваджень (кримінальних справ) як
90. метод наукових кримінологічних досліджень.
91. Інформаційно-аналітичні бази злочинності.
92. Картографія (топология) злочинності.

93. Аналіз сучасних тенденцій моделей злочинності.
94. Презентація результатів кримінологічного дослідження .
95. Публікаційна етика.
96. Огляд спеціалізованих вітчизняних кримінологічних видань.
97. Огляд спеціалізованих зарубіжних кримінологічних видань.
98. Кримінологічні співтовариства в Україні та світі: загальний огляд.
99. Засоби апробації кримінологічного дослідження.
100. Імплементация результатів кримінологічного дослідження в практику.

ПИТАННЯ, ЗАДАЧІ, ЗАВДАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Варіант № 1

Питання

1. Конструктивізм в кримінології: загальна характеристика.
2. Дайте визначення поняттю «кримінологічне планування».
3. Виберіть одну або декілька правильних відповідей із питань тесту:

1. До якого типу належить теорія Р. Семпсона:
 - a. Інтегративна
 - b. (Нео)позитивістська
 - c. Постмодерністська
 - d. Конструктивістська
 - e. Теорія середнього рівня?
1. Як теорія ситуативних дій визначає злочинність?
 - a. Дії, які порушують моральні правила поведінки, визначені в законі
 - b. Співпадання у часі і просторі елементів: особи, оточення, ситуації та конкретних дій, результатом яких є злочинні наслідки
 - c. Сукупність ситуативно зумовлених девіацій
 - d. властивість конкретної життєвої ситуації формувати криміногенну мотивацію

Завдання

Запропонуйте методику проведення кримінологічного дослідження кіберзлочинності. Визначте джерела отримання емпіричних даних, основні потенційні проблеми такого дослідження та шляхи їх вирішення.

Варіант № 2

Питання

1. Загальна характеристика постмодерністських теорій. Критична кримінологія.
2. Дайте визначення поняттю «кримінологічна таксономія».
3. Виберіть одну або декілька правильних відповідей із питань тесту:
 1. Що таке екометрика в теорії колективної ефективності:
 - a. Математичне вимірювання та моделювання стану довкілля
 - b. Вивчення економічної детермінації злочинності
 - c. Методика оцінки екологічної злочинності
 - d. Кількісний аналіз економічних, екологічних, соціальних властивостей оточення з метою визначення їх впливу на злочинність
 1. Що є моральним фільтром у теорії ситуативних дій:
 - a. Антиморальні дії жертв злочинів, що мають провокативний характер та формують віктимну поведінку
 - b. Високоморальні якості індивіда, що утримують його від порушень закону
 - c. Відбраковування членів суспільства, поведінка яких не відповідає загальноприйнятим уявленням про моральність
 - d. Результат інтеракції індивідуальної моральності та моральних вимог суспільства до поведінки осіб

Завдання

Запропонуйте методику проведення кримінологічного дослідження економічної злочинності. Визначте джерела отримання емпіричних даних, основні потенційні проблеми такого дослідження та шляхи їх вирішення.

Варіант № 3

Питання

1. Практична кримінологічна діяльність: напрямки та сфери.
2. Дайте визначення поняттю «протидія злочинності».
3. Виберіть одну або декілька правильних відповідей із питань тесту:
 1. Як Р. Семпсон визначає колективну ефективність:
 - a. Соціальна згуртованість / довіра
 - b. Спільні очікування соціального контролю
 - c. Поеднання соціальної згуртованості та очікувань соціального контролю
 - d. Протидія злочинності недержавними організаціями
 1. До особливостей культурно-традиційної парадигми протидії злочинності належать:
 - a. Вирішення кримінальних конфліктів на основі моральних або релігійних норм
 - b. Домінування загальносоціального попередження злочинності
 - c. Покладання основного обов'язку протидії злочинності на класичну систему правоохоронних органів
 - d. Заперечення залякування як мети покарання, відмова від смертної кари та довготривалих термінів позбавлення волі

Завдання

Запропонуйте методику проведення кримінологічного дослідження корупції в Україні. Визначте джерела отримання емпіричних даних, основні потенційні проблеми такого дослідження та шляхи їх вирішення.

Варіант № 4

Питання

1. Вітчизняна кримінологія: загальна характеристика вчень.
2. Дайте визначення поняттю «кримінологічне прогнозування».
3. Виберіть одну або декілька правильних відповідей із питань

тесту:

1. Що означає «причина причин» в теорії П. Вікстрьома:
 - a. Схильність до вчинення злочину
 - b. Криміногенний вплив оточення
 - c. Загальні соціальні умови та конкретні події у житті особи, яка вчиняє злочин
 - d. Фонові явища злочинності
1. До особливостей репресивної парадигми протидії злочинності належать:
 - a. Вирішення кримінальних конфліктів саморозправою поза офіційного правосуддя
 - b. Відсутність змагальності сторін у системі кримінального правосуддя
 - c. Покладання основного обов'язку протидії злочинності на класичну систему правоохоронних органів, відмежування громади від протидії
 - d. Заперечення залякування як мети покрання, відмова від смертної кари та довготривалих термінів позбавлення волі

Завдання

Запропонуйте методику проведення кримінологічного дослідження делінквентності неповнолітніх. Визначте джерела отримання емпіричних даних, основні потенційні проблеми такого дослідження та шляхи їх вирішення.

Варіант № 5

Питання

1. Непозитивізм в кримінології: загальна характеристика.
2. Дайте визначення поняттю «кримінологічна експертиза».
3. Виберіть одну або декілька правильних відповідей із питань

тесту:

1. Які емпіричні дослідження лежать в основі теорії життєвого курсу:

- a. Лонгітюдне дослідження на основі інтерв'ювання порушників закону у віці від 7 до 67 років
- b. Вивчення життєвого шляху професійних злочинців на основі біографічного методу
- c. Дослідження інтервалів та інтенсивності рецидиву осіб чоловічої статі
- d. Соціометричне дослідження неповнолітніх делінквентів на основі спостереження

1. До особливостей теократичної парадигми протидії злочинності належать:

- a. Розгалужена система ювенальної юстиції
- b. Можливість вирішення кримінального конфлікту на рівні релігійної громади у невіддиференційованих системах права
- c. Покладання основного обов'язку протидії злочинності на класичну систему правоохоронних органів, відмежування громади від протидії
- d. Заперечення залякування як мети покарання, відмова від смертної кари та довготривалих термінів позбавлення волі

Завдання

Запропонуйте методику проведення кримінологічного дослідження злочинів, вчинених з використанням зброї. Визначте джерела отримання емпіричних даних, основні потенційні проблеми такого дослідження та шляхи їх вирішення.

Критерії оцінювання виконання комплексної контрольної роботи

Оцінювання здійснюється відповідно до вимог та критеріїв, встановлених у Положенні про систему оцінювання знань здобувачів ступеня доктора філософії в аспірантурі Національного університету «Одеська юридична академія».

РЕКОМЕНДОВАНИЙ ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ

1. Антипенко В. Ф. Міжнародна кримінологія: досвід дослідження тероризму: монографія / В. Ф. Антипенко. – О. : Фенікс, 2011. – 321 с.
2. Антипенко В. Ф. Міжнародне кримінальне право і міжнародна кримінологія: проблема взаємозв'язку // Міжнародна кримінологія: стан і перспективи / Збірник матеріалів круглого столу. – Одеса: Фенікс, 2010. – Б-ка журналу «Юридичний вісник». – С. 66-75.
3. Аркуша Л. І. Основи методики виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності при наявності корумпованих зв'язків [Текст] : Дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Аркуша Лариса Ігорівна ; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2002.
4. Ащенко О. М., Човган В. О. Українське пенітенціарне законодавство у світлі стандартів Комітетів проти катувань ООН та Ради Європи / О. М. Ащенко, В. О. Човган; передм. М. М. Гнатовсько-го; за заг. ред. Є. Ю. Захарова. – Харків: Права людини, 2014.
5. Бандурка О. М. Литвинов О. М. Наука кримінологія в контексті викликів епохи постмодерна. Вісник Кримінологічної асоціації України : зб. наук. праць. Харків: ХНУВС, 2019. № 2 (21), С. 79 – 91.
6. Бабенко А. М. Запобігання злочинності в регіонах України: концептуально – методологічний та праксеологічний вимір: монографія / А. М. Бабенко – Одеса: ОДУВС, 2014. – 416 с.
7. Батиргареева В. С. Роль кримінальної субкультури у генезисі рецидивної злочинності / В. С. Батиргареева. – Х.: Право, 2009. – 204 С.
8. Батиргареева В., Бабенко А. Аналіз сучасної криміногенної ситуації в Україні як інформаційна модель для розробки стратегії зменшення можливостей вчинення злочинів // Архів кримінології та судових наук. 2020. № 1. С. 39 – 53.
9. Батиргареева В. С. Рецидивна злочинність в Україні: соціально-правові та кримінологічні проблеми : монографія. – Х. : Право, 2009. – 576 с.

10. Бесчастний В. М. Кримінологічне забезпечення протидії злочинності в Україні: монографія / ВМ Бесчастний - Харків: 2017. – 360 с.
11. Битюк І. Механізм формування моральної паніки в період суспільно-політичної кризи (На прикладі анексії АР Крим) / І. Битюк // Образ. – 2015. – Вип. 1. – С. 66-72.
12. Василевич В. В. Кримінологічна політика України [Текст] : монографія / В. В. Василевич. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. – 434 с.
13. Василевич В. В. Теоретичні проблеми кримінологічного прогнозування // Право. 2012. № 5. С. 53–64.
14. Голіна В. В., Лукашевич С. Ю., Колодяжний М. Г. Державне програмування і регіональне планування заходів запобігання злочинності в Україні / за заг. ред. В. В. Голіни. Харків: Право, 2012. 304 с.
15. Голіна В. В. Кримінологічна політика як основа розробки теорії і практики запобігання злочинності в Україні. 2016. 192 с.
16. Голіна В. В. Запобігання злочинності: проблеми оптимізації соціальної активності. Вісник Академії правових наук України. 2006. № 3 (46). С. 206–
17. Б. М. Головкін. Корислива насильницька злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання : монографія / Б. М. Головкін — Х. : Право, 2011. —. 440 с.
18. Головкін Б. М. Теперішнє і майбутнє кримінології. Проблеми законності. 2020. Вип. 149. С. 168–184.
19. Гумін О. Інтегративна функція кримінології у системі наук про людину. Національний університет «Львівська політехніка». 2014. С. 175-181.214.
20. Денисова Т. А. Кримінальне покарання та функції його призначення і виконання за законодавством України: Навч. посібник. – Запоріжжя: ГУ „ЗІДМУ», 2004. – 152 с.
21. Денисова Т. А. Покарання: кримінально-правовий, кримінологічний та кримінально-виконавчий аналіз / Т. А. Денисова; М-во освіти і науки України, Ін-т права ім. В. Сташиса, Клас. приватного ун-ту. – Запоріжжя: КПУ, 2007. – 287 с.
22. Джу́жа О. М. Запобігання злочинам: кримінологіко-віктимологічна парадигма : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. 331 с.

23. Дідківська Г. В. Співпраця України в міжнародній системі запобігання злочинності. Південноукраїнський правничий часопис. 2019. № 4. С. 98-101.
24. Дзиковская С. Г. Криминологический профайлинг: понятие и виды // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук . 2015. № 4-4. С.93-95.
25. Дремин В. Н. Преступность как социальная практика: институциональная теория криминализации общества / В. Н. Дремин. – Одесса : Юридическая литература, 2009. – 613 с.
26. Дрьомін В. М. Сучасні функції кримінології / Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2017. – № 29 (2). – С. 64-67
27. Дрьомін В. М. Глобалізація злочинності та міжнародна кримінологія: постановка проблеми/ *Міжнародна кримінологія: стан і перспективи* / Збірник матеріалів круглого столу. – Одеса: Фенікс, 2010. – Б-ка журналу «Юридичний вісник». – С. 66-75
28. Дрьомін В. М. Кримінологія війни: методологічні засади. *Вивчення криміногенної ситуації в Україні та прогнозування її подальшої динаміки (вплив воєнних факторів)*: Збірник тез науково-практичного Круглого столу (м. Київ, 7 вересня 2022 року) / Державний науково-дослідний інститут МВС України, 2022. С. 16-19.
29. Дрьомін В. М. Полемологія і війна: кримінологічний ракурс / *Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів*: Мат-ли міжнар. науково-практич. конф., м. Одеса, 26 квітня 2024 р. Одеса:: «Гельветика», 2024.
30. Дремин В. Н. Идеи социальной реабилитации в Минимальных стандартных правилах обращения с заключенными / Проблемы политики. № 9. – 2000. – С. 423-427.
31. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 книгах. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2007.
32. Зелинская Н. А. К вопросу о соотношении международного уголовного права и международной криминологии / А. Н. Зелинская // Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики: Матеріали II-ї міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 8 жовтня 2010 р.). У 2 т. Т. 1. – Одеса, 2010. – С. 112-114

33. Зелинская Н. А. Международная преступность как предмет криминологических исследований / Н. А. Зелинская // *Міжнародна кримінологія: стан і перспективи* / Збірник матеріалів круглого столу. – Одеса : Фенікс, 2010. – Б-ка журналу «Юридичний вісник». – С. 96-11.
34. Зелинская Н. А. Международные преступления и международная преступность / Н. А. Зелинская. – О. : «Юридична література», 2006. – 365 с.
35. Зелинский А. Ф. Осознаваемое и неосознаваемое в преступном поведении: монография. – Х.: Вища шк. Изд-во при Харьк. ун-те, 1986. – 167 с.
36. Зелинский А. Ф. Криминальная психология: науч.-практ. изд. – Киев: Юринком Интер, 1999. – 240 с.
37. Зелинский А. Ф. Криминология: учеб. пособие / Университет внутренних дел МВД Украины. – Х.: Рубикон, 2000. – 240 с.
38. Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні (2013-2020): інфографіка. Київ: ВАІТЕ, 2021. 312 с.
39. Комісарчук Р. Конструктивізм в криміналістиці / Приватне та публічне право . 2019, № 3 – С. 116.
40. Костенко А. Н. Криминальный произвол (социопсихология воли и сознания преступника). – Киев, 1990. – 146 с. (монографія).
41. Костенко О. М. Культура і закон — у протидії злу. – Київ: Атіка. – 2008. – 352 с.
42. Кримінологія : підручник / Б. М. Головкін, В. В. Голіна, О. В. Лисодєд та ін.; за заг. ред. Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2020. – 384 с.
43. Кримінологія: підручник / О. М. Джужа, В. В. Василевич, В. В. Черней, С. С. Чернявський та ін.; за заг. ред. В. В. Чернея, О. М. Джужі. Київ : ФОП Маслаков, 2020. 612 с.
44. Кулик О. Г. Злочинність в Україні: тенденції, закономірності, методи пізнання: Монографія / О. Г. Кулик. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 288 с.
45. Кулик О. Г. Злочинність в Україні на початку ХХІ століття: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 272 с.
46. Кулик О. Прогнозування злочинності в Україні: нормативно-правовий аспект . Наука і правоохорона, № 4. 2017.
47. Литвинов О. М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні [Текст] : монографія / О. М. Литвинов ; Харків-

- ський національний ун-т внутрішніх справ. – Х. : [б.в.], 2008. – 446 с.
48. Литвинов О. М., Гладкова Є. О. Кримінологічна футурологія: постановка проблеми. Вісник Кримінологічної асоціації України: зб. наук. праць. № 2 (23). 2020. С. 129–137.
 49. Межрегиональный научно-исследовательский институт Организации Объединенных Наций по вопросам преступности и правосудия (ЮНИКРИ) – <http://www.un.org/ru/ga/unicri/>
 50. Мельничук Т. В. Постмодерністська парадигма кримінології. Сучасна кримінологія: досягнення, проблеми, перспективи : Матеріали міжнар. наук. конф., 9 груд. 2016 р. Харків : Право, 2016. С. 172–173.
 51. Мельничук Т. В. Кримінологічна безпека: сутність та концептуальне обґрунтування / Т. В. Мельничук // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – № 60. – С. 132-138
 52. Melnychuk T. V. Crime as a destructive adaptation under the decreasing social and economic mobility: Ukraine's experience / Melnychuk T. V. // Central and Eastern European Legal Studies 2/2015. – P. 359-386
 53. Міжнародна кримінологія: стан і перспективи / Збірник матеріалів круглого столу. – Одеса: Фенікс, 2010. – Б-ка журналу «Юридичний вісник». – 324 с.
 54. Міжнародна кримінологія – проблемне поле міждисциплінарних досліджень. Матеріали II науково-практичного семінару. Вип. 2 / За заг. ред. докт. юрид. наук, проф. В. Ф. Антипенка. – К., Сталь, 2011. – 236 с. – С. 89-92.
 55. Нежурбіда С. І. Етіологія злочину: теорії, аналіз, результат: монографія / Сергій Нежурбіда. – Чернівці: Друк Арт, 2013. – 432 с.
 56. Олішевський О. Методологія науки кримінології. Вісник Кримінологічної асоціації України, № 18. 2018.
 57. Оболенцев В. Ф. Перспективы использования системного метода в криминологических исследованиях // Проблемы законности . – 2013. – № 123. – С.198-206.
 58. Олькова О. А. Установление криминологических закономерностей преступности в Украине с использованием корреляционного и регрессионного анализа // Актуальные проблемы экономики и права. 2013. – № 2 (26). – С.265-271.

59. Орлов Ю. В. Політико-кримінологічна теорія протидії злочинності : монографія. Харків : Діса плюс, 2016.- 656 с.
60. Орлов Ю. В. Планування кримінологічне. Вісник Асоціації кримінального права України. 2016. № 2 (7). С. 358–360.
61. Політика у сфері боротьби зі злочинністю України: теретичні та практичні проблеми: монографія / за заг. ред. проф. П. Л. Фріса та проф. В. Б. Харченка. Івано-Франківськ – Харків: Прикарпатський нац. ун-т імені Василя Стефаника, 2016. С. 162–178.
62. Права людини в діяльності органів і установ виконання покарань: навч.-метод. посіб. для проведення занять в системі службової підготовки / І. В. Іваньков, І. С. Яковець, А. М. Григоренко, С. Ю. Буров; За заг. ред. А. Х. Степанюка. – Чернігів: Десна, 2012.– 279 с
63. Стрельцов Є. Л. Кримінологічна доктрина у кримінальному праві /Є. Л. Стрельцов // Правова доктрина України. -Х.:Право, 2013. т.Т. 5: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку.-С.484-495
64. Стрельцов Є. Л. Реалізації кримінологічних ідей у кримінально-правових приписах /Є. Л. Стрельцов // Вісник Асоціації кримінального права України. -Харків:Всеукр. громад. орг.»Асоці. кримін. права», 2014,N N 1 (2).-С.228-241
65. Стрельцов Є. Л. Складні сучасні процеси інтеграції міжнародного, зарубіжного та національного законодавств/Є. Л. Стрельцов // Вісник Кримінологічної асоціації України. -Харків:ХНУВС, 2016,N 2016. № 1 (12).-С.42-53
66. Стрельцов Є. Л. Організаційні та змістовно-методичні засади в міжнародній протидії транснаціональній злочинності/Є. Л. Стрельцов // Актуальні проблеми кримінального права та кримінології, кримінально-виконавчого права. -О.:Фенікс, 2011.-С.249-252
67. Сметаніна Н. В. Наукові підходи до теорії злочинності у сучасній українській кримінології : монографія / Н. В. Сметаніна ; за заг. ред. В. В. Голіни. – Харків : Право, 2016. – 192 с.
68. Сметаніна Н. Інформаційна модель злочинності в пострадянській кримінології / *Порівняльно-аналітичне право* № 3-2, 2013.
69. Теорія та практика міжнародного кримінального права : підручник / Н. А. Зелінська та ін. ; за ред. проф. Н. А. Зелінської. Одеса : Фенікс. – 2017. 582 с.

70. Тимчук О. Л. Філософські засади сучасної кримінології: методологічні аспекти. Вісник Південного регіонального центру Національної Академії правових наук України. 2016. № 7. С. 185–194.
71. Тимчук О. Л. Окремі аспекти стратегії протидії злочинності в Україні та в США / О. Л. Тимчук. – Електрон. текстові дан. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_5\(3\)__32](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_5(3)__32)
72. Титаренко О. О. Зарубіжний досвід програмування паротидії злочинності: можливості для України: монографія. Київ: ФОП Маслаков, 2019. 192 с.
73. Тимошенко В. І., Шакур В. І. Теоретичні основи кримінології: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 240 с.
74. Туляков В. А. Виктимология: социальные и криминологические проблемы / В. А. Туляков. – Одесса : Юрид. лит.-ра, 2000. – 336 с.
75. Туляков В. А. Тенденции развития современной криминологии и уголовно-правовая доктрина // Наукові праці Одеської національної юридичної академії. 2008 – С. 308-317.
76. Шостко О. Ю. Протидія організованих злочинності в європейських країнах: монографія. Х.: Право, 2009.
77. Шостко Е. Ю. Предупреждение организованной преступности в США и Украине: сравнительно-правовой [Электронный ресурс]: Е. Ю. Шостко. – Електрон. текстові дан. – Режим доступу: http://www.pravo.vuzlib.su/book_z814_page_28.html
78. Ягунов Д. В. Пенітенціарна політика як складова соціального контролю. – Одеса: Фенікс, 2020. – 674 с.
79. Ягунов Д. В. Європейські правила пробації : переклад, науково-практичний коментар та допоміжні матеріали / Д. В. Ягунов. – Одеса : Фенікс, 2013. – 236 с.
80. Ягунов Д. Пенітенціарна система України: історичний розвиток, сучасні проблеми та перспективи реформування. 4-те вид., перероб. та доп. Одеса: Фенікс, 2011.

Зарубіжні видання:

1. Akers R. Criminological theories: Introduction and Evaluation. 2nd ed. Los Angeles: Roxbury publishing company, 1997. R 176-177 .
2. Berger P., Luckmann T. The Social Construc tion of Reality. N. Y., 1966.

3. Deflem Mathieu. Bookreview: Lessons From International / Comparative Criminology / Criminal Justice / Mathieu Deflem // International Criminal Justice Review. – 2016 – № 16. – P. 45-46.
4. Downes D., Rock P. Understanding Deviance. 3-rd ed. Oxford: University press, 1998. P.210-234
5. Carlen, P. 2009. Reviews: Cultural Criminology: An Invitation. By Jeff Ferrell, Keith Hayward and Jock Young and Criminal Identities and Consumer Culture: Crime, Exclusion and the New Culture of Narcissism. By Steve Hall , Simon Winlow and Craig Ancrum. *British Journal of Criminology* 49: 574 -601.
6. Cohen S. 2001. *States of Denial: Knowing about Atrocities and Suffering*. Cambridge: Polity: 1-18 (Chapter 1: The Elementary Forms of Denials until Space and Place).
7. Cohen, S. [1972] 2002. *Folk Devils and Moral Panics: The Creation of the Mods and Rockers*. 3rd edition. London: Routledge: 9-19 (Chapter 1: Deviance and Moral Panics until The Case of the Mods and Rockers).
8. Bottoms, A. 2008. The Relationship between Theory and Empirical Observations in Criminology. In R. D. King and E. Wincup, eds. *Doing Research on Crime and Justice*. Oxford: Oxford University Press: 75-106 (up to «The theory/data relationship»). Stromboli, P. O. 2008. In Search of Causes and Explanations of Crime. In R. D. King and E. Wincup, eds. *Doing Research on Crime and Justice*. Oxford: Oxford University Press: 117-137.
9. Deflem Mathieu. Bookreview: Lessons From International / Comparative Criminology / Criminal Justice / Mathieu Deflem // International Criminal Justice Review. – 2016 – № 16. – P. 45-46.
10. Clarke, R. V. and M. Felson (Eds.) (1993). *Routine Activity and Rational Choice*. *Advances in Criminological Theory*, Vol 5. New Brunswick, NJ: Transaction Books.
11. Fishbein D. *Biobehavioral Perspectives in Criminology*. Wadsworth, Thomson Learning, 2001.
12. Karstedt, S. 2013. Never Waste a Good Crisis! Fiscal Crises and Crime Policies in the US ... and Europe?. *European Society of Criminology Newsletter* (1): 5-10.
13. Hayward, K. and J. Young 2007. 'Cultural Criminology', in M. Maguire, RE, Morgan and R. Reiner eds., *The Oxford Handbook of Criminology*. Oxford: Oxford University Press: 102-122.

14. Henry, S., and Milovanovic, D. (2001) 'Constitutive Definition of Crime: Power as Harm' in Henry, S., and Lanier, M. M. (eds) What is Crime? Controversies over the Nature of Crime and What to Do about It, Lanham, MA: Rowman and Littlefield, pp. 165-178.
15. Milovanovic, D. (2002) Critical Criminology at the Edge: Postmodern Perspectives, Integration, and Applications, Westport: Praeger.
16. Milovanovic, D. (ed.) (1997a) Chaos, Criminology, and Social Justice: the New Orderly (Dis) Order, Westport: Praeger.
17. Sampson, R. J. 2012. The Theory of Collective Efficacy. In Great American City: Chicago and the Enduring Neighbourhood Effect. Chicago: University of Chicago Press: 149-168 (until Stability and Change).
18. Sampson, R. J. and Laub, J. H. 2005. A Life-Course View of the Development of Crime. Annals of the American Academy of Political and Social Science, Vol. 602, (Nov., 2005): 12-18 and 30-43.
19. South, N. and A. Brisman, eds. 2013. *Routledge International Handbook of Green Criminology*. Abingdon: Routledge.
20. Tonry, M. 2007. Determinants of Penal Policies, in M. Tonry, ed., *Crime, Punishment, and Politics in Comparative Perspective*. Chicago: The University of Chicago Press: 13-42 (from II. Risks and Protective Factors onwards). Read pages 1-13 only once without studying them.
21. Stromboli, P. O., D. Oberwittler, K. Treiber and B. Hardie. 2012. Situational Action Theory and It's All about Interactions. In *Breaking Rules: The Social and Situational Dynamics of Young People's Urban Crime*. Oxford: Oxford University Press: 7-30 and 405-410.
22. War in Ukraine: conflict, strategy and the return of a fractured world / edited by Hal Brands // Published by: Johns Hopkins University Press, 2024 . Див. : <https://muse.jhu.edu/book/122782>
23. White, R. 2008. *Crimes Against Nature. Environmental Criminology and Ecological Justice*. Devon (UK): Willan Publishing. (Chapter 1)
24. Young, Jock. (1997), «Left Realism: The Basics» in *Thinking Critically About Crime*. MacLean, B & Milovanovic, D. (eds.). Vancouver: Collective Press.

РЕСУРСИ ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ

1. Вісник кримінологічної асоціації України – <http://visnikkau.webnode.com.ua/>.
2. Міжрегіональний науково-дослідний інститут Організації Об'єднаних Націй (ЮНІКРІ) – <http://www.un.org/ru/ga/unicri/>
3. Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності ім. академіка В. В. Сташиса НАПрН України – <http://ivpz.kh.ua/uk/>. 47
4. Правовед – Правовая Украина (каталог юридических документов – <http://pravoved.in.ua/>.
5. Правовед – Правовой Форум Украины – <http://forum-pravo.com.ua/>.
6. Репозитарій (архів) Національного університету «Одеська юридична академія» (eNUOLAIR) – <http://dspace.onua.edu.ua>.
7. Управління ООН з наркотиків і злочинності (УНЗ ООН, UNODC – United Nations Office on Drugs and Crime) – <http://www.unodc.org/>.
8. Critical Criminology – <http://critcrim.org/>.
9. Cultural Criminology – <http://www.culturalcriminology.org/index.html>.
10. Global Criminology – <http://globalcriminology.com/>.

Навчальне видання

КРИМІНОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ, ЕМПІРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПРЕВЕНТИВНІ ПРАКТИКИ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Для здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії.

Спеціальність – 081 «Право»

Видання друге, перероблене і доповнене

Електронне видання

Підписано до друку 17.06.2024.
Ум-друк. арк. 6,05. Зам. № 2406-08.

Видавець ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
e-mail: fenix-izd@ukr.net